

Міністерство освіти і науки
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет правничих наук
кафедра приватного права

Магістерська робота

освітній ступінь - магістр

на тему: «Захист права на особисте життя: національний аспект та практика
ЄСПЛ»

Виконала: студентка 2 року навчання,
спеціальності 081 «Право»

Підгорна Анастасія Олексіївна

Керівник: Дзера І.О.

кандидат юридичних наук, доцент

Рецензент _____

Магістерська робота захищена з оцінкою

«_____»

Секретар ЕК _____

«_____» _____ 2020 р.

Київ – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I ОСОБИСТЕ (ПРИВАТНЕ) ЖИТТЯ ЛЮДИНИ ЯК ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ	8
1.1 Поняття особистого життя: наукові підходи та законодавство України	8
1.2 Поняття приватного життя у практиці ЄСПЛ.....	16
РОЗДІЛ II ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА, СПРЯМОВАНІ НА ЗАХИСТ ОКРЕМИХ ПРОЯВІВ ОСОБИСТОГО ЖИТТЯ.....	20
2.1 Право на захист персональних даних, як особисте немайнове право, спрямоване на захист окремих проявів особистого життя.	20
2.1.1 Законодавство України щодо захисту персональних даних.....	20
2.1.2 Справи Європейського Суду з прав людини щодо захисту персональних даних	29
2.1.3 Проблема захисту персональних даних в умовах епідеміологічної ситуації	32
2.2 Лікарська, банківська, адвокатська та інші таємниці в контексті захисту персональних даних та права на особисте (приватне) життя.....	35
2.3 Право на честь, гідність та ділову репутацію як особисте немайнове право, спрямоване на захист окремих проявів особистого життя	48
2.4 Право на індивідуальність як особисте немайнове право, спрямоване на захист окремих проявів особистого життя.	53
2.5 Право на таємницю кореспонденції та недоторканність житла як особисте немайнове право, спрямоване на захист окремих проявів особистого життя.	55
РОЗДІЛ III ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ	63
3.1 Обмеження права на особисте життя в умовах епідеміологічної ситуації	67
ВИСНОВКИ.....	78
Список використаних джерел:	82

ВСТУП

У даній роботі розглядається захист права на особисте життя та впливаючих з нього прав в контексті міжнародного та вітчизняного досвіду, різниця в підходах, які застосовуються в державах, причини та наслідки неоднорідної практики забезпечення реалізації права на особисте життя. Обрання теми було зумовлено станом права на особисте (приватне) життя в Україні та світі, викликами, які кожен день постають як перед особами, що цим правом наділені, так і перед органами державної влади, функція яких полягає в усуненні перепон та забезпеченні безперешкодної реалізації цього права.

Правом на особисте життя наділена кожна людина на землі, однак рівень забезпечення цього права є досить неоднорідним у різних державах, що спричинено багатьма факторами: рівень суспільного добробуту, стан економічного розвитку, рівень демократії, прозорість та відповідальність державного управління, звичаї та традиції, менталітет. При цьому не варто забувати, що будь-яке право варто розглядати в сукупності з іншими взаємопов'язаними правами, що забезпечують його реалізацію та захист.

Беззаперечно, звернення до такої масштабної конструкції як право на особисте (приватне) життя включає в себе як динамічність суспільних відносин, так і позитивний обов'язок держави щодо реалізації цього права.

Актуальність роботи полягає в тому, що на даний час зростає нагальність належного регулювання, адже активно розвиваються суспільні відносини, виникають нові засоби та шляхи обміну інформацією, через що оприлюднення даних, що стосується особистого життя особи та можливість доступу до цієї інформації третіх осіб виходять на перший план.

Дослідницьке питання в з'ясуванні стану та якості забезпечення захисту права на особисте (приватне) життя, а також особистих немайнових прав, спрямованих на захист окремих проявів права на особисте (приватне життя).

Мета та завдання полягають в аналізі специфіки правової природи, що зумовлює регулювання, необхідність захисту права на особисте життя, а також підходів до його розуміння, що проявляється в науковій царині.

Задля досягнення вищенаведених цілей в роботі мають бути вирішені наступні *завдання*:

- дослідити способи захисту права на особисте життя та впливаючих з нього прав;
- виокремити неоднозначні позиції щодо термінології та сутності термінів, що вживаються в межах права на особисте життя (як в законодавстві, так і в науковій сфері);
- проаналізувати наявну нормативну базу України та справи Європейського Суду з прав людини на предмет дотримання ст.8 Конвенції про захист прав і основних свобод людини;
- розглянути стан захисту персональних даних в Україні та запропонувати варіанти для його покращення;
- розглянути обмеження права на особисте життя в умовах епідеміологічної ситуації.

Об'єктом дослідження в роботі виступають правовідносини, що склалися в сфері права на особисте (приватне) життя та особистих немайнових прав, спрямованих на захист окремих його проявів.

Предметом дослідження магістерської роботи є норми та практика їх застосування щодо захисту права на особисте (приватне) життя та особистих немайнових прав, спрямованих на захист окремих його проявів.

Будуть застосовані наступні *методи роботи*: теоретичний та експериментально-теоретичний, що включають в себе метод спостереження, порівняння, узагальнення, абстрагування та конструктивізації, аналітичний, порівняння та аналогій, дедуктивний та індуктивний метод.

Ця робота базується на працях таких дослідників, зокрема, як Л. Брандейс, Д. О'Брайєн, Е. Ван Ден Хааг, А. Вестін, В. Волошина, Р. Гавізон,

С. Джерард, А. Етціоні, С. Єсімов, Р. Паркер, Р. Мерфі, С. Бенн, Е. Блюштейн, Л. Хенкін, Т. Джереті, Д. Фарбер, Дж. Рейчелс, Ю. Кириченко, О. Панкевич, Р. Позер, О. Посикалюк, Г. Романовський, В. Серьогін, Р. Стефанчук, В. Тацій, С. Уоррен, Н. Устименко та інших.

Нормативною базою роботи є законодавство України: Конституція України, Цивільний кодекс України, Цивільний процесуальний кодекс, Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Кримінально-виконавчий кодекс України, Житловий кодекс Української РСР, Закони України «Про інформацію», «Про захист персональних даних», «Про доступ до публічної інформації», «Про банки і банківську діяльність», «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини», «Про поштовий зв'язок», «Про телекомунікації», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про боротьбу з тероризмом», «Про попереднє ув'язнення», «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України», «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», «Основи законодавства України про охорону здоров'я», «Про звернення громадян», «Про запобігання корупції», «Про ратифікацію Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)», «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», «Про захист населення від інфекційних хвороб». Наводяться положення Постанови Кабінету Міністрів України «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2».

Також аналізуються положення Загальної декларації прав людини, Конвенції про захист прав і основних свобод людини, Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних,

Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, Резолюції № 1165 (1998) щодо права на приватність, при цьому аналізуються рішення Конституційного Суду України від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012 та від 30 жовтня 1997 року № 5-зп та постанови Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 року №1, та № 2 від 28 березня 2008 року.

РОЗДІЛ І

ОСОБИСТЕ (ПРИВАТНЕ) ЖИТТЯ ЛЮДИНИ ЯК ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ

1.1 Поняття особистого життя: наукові підходи та законодавство України

Дослідженню права на особисте (приватне) життя, зокрема його поняттю, присвятили свої роботи багато вітчизняних та зарубіжних науковців, а саме С. Бенн, Е. Блюштейн, Л. Брандейс, Д. О'Брайєн, Е. Ван Ден Хааг, А. Вестін, Р. Гавізон, Л. Генкін, С. Джерард, Т. Джереті, А. Етціоні, Р. Мерфі, О. Панкевич, Р. Паркер, Р. Позер, Дж. Рейчелс, В. Серьогін, В. Тацій, О. Ткач, С. Уоррен, Н. Устименко, Д. Фарбер, та багато інших. Варто відмітити, що однозначної позиції щодо співвідношення та сфери охоплення понять «особисте життя», «прайвесі», «приватне життя» та «приватність» серед дослідників немає.

Кандидат юридичних наук Серьогін В. виділив такі найбільш поширені концепції науковців щодо розуміння змісту цього терміну:

- як право бути залишеним у спокої (С. Уоррен, Л. Брандейс);
- як обмежений доступ до себе (Д. О'Брайєн, Е. Ван Ден Хааг, Р. Гавізон);
- як секретність (Р. Позер, С. Джерард, А. Етціоні);
- як контроль над персональною інформацією (А. Вестін, Р. Паркер, Р. Мерфі);
- як захищена індивідуальність (С. Бенн, Е. Блюштейн, Л. Хенкін);
- як інтимність (Т. Джереті, Д. Фарбер, Дж. Рейчелс)» [1, с. 608]

Якщо звертатися до позицій радянських часів, тут чітко прослідковується відмова від характеристики «приватного», що цілком зумовлено політичним вектором того часу. На підтвердження цієї позиції стає Г. Романовський: «...за радянських часів в нормативних актах і науковій

літературі поняття «приватного життя» взагалі відсутнє»[2, с. 312]. Принагідно слід згадати, що у Конституціях УРСР 1929, 1937 років взагалі немає жодної згадки про право на особисте життя.

Загальна декларація прав людини прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року, «Міжнародний Білль про права людини» прийнято Генеральною Асамблеєю у 1966 році по затвердженні двох Міжнародних пактів: «Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права» та «Міжнародного пакту про громадянські і політичні права».

Українська РСР ратифікувала ці пакти тільки у 1973 році. При цьому, право на особисте (приватне) життя старим Цивільним Кодексом Української РСР від 18.07.1963 не передбачалося. Прийняття документів міжнародного значення стали поштовхом до зміни нормативно-правової бази Української РСР. Так, вже у Конституції 1978 року з'явилася стаття 54, яка проголошує, що «особисте життя громадян, таємниця листування, телефонних розмов і телеграфних повідомлень охороняються законом».

На думку Кириченка Ю. термін «особистий» охоплює «своєрідне автономне середовище життя людини, природні особисті інтереси, спосіб їх реалізації тощо, а також взаємовідносини з іншими особами та із зовнішнім світом»[3, с. 37] Слід звернути увагу і на думку В. Тація, котрий веде мову про особисте життя як про потребу кожної людини, а також підкреслює первинність моралі на відміну від права в регулюванні особистого життя та додає, що «вся сфера сімейного життя, дружніх та інших особистих стосунків охоплюється поняттям особистого життя».[4, с.234]

Однак, це не єдині два поняття які характеризують досліджуване право, найбільш конкурентними видаються співвідношення особистого життя та життя приватного.

Доктор юридичних наук Стефанчук Р. у своїй роботі зазначає, що «формування повноцінної охорони приватного інтересу фізичної особи, яка бере участь у соціальному житті, та убезпечення її від втручання із зовні повинно починатись із формування нового особистого немайнового блага. На

нашу думку, таким особистим немайновим правом повинно стати не «особисте життя» фізичної особи, а радше її «приватність», що є фактичним аналогом поняття «privacy» як єдиного та комплексного блага, яке охоплює усі складові приватного інтересу фізичної особи»[5, с. 626]

Беззаперечно, можна стикнутися з питанням відсутності єдиного підходу щодо визначення, котрий з цих термінів має застосовуватись. Варто визнати його широкий спектр використання та контекстову різноманітність.

Апелюючи до наведеної точки зору, Н. Устименко визначає особисте життя (приватне життя) як «сукупність особистих немайнових благ, що знаходять своє правове закріплення в особистих немайнових правах, метою яких є забезпечення свободи й незалежності людини визначати за своїм розсудом поведінку в житті, виключаючи будь-яке втручання сторонніх осіб, за винятком випадків, прямо передбачених законодавством» [6, с.5].

Як зазначає у Ткач О. у своїй статті «Межі втручання в приватне життя особи в кримінальному процесі України»: «Таємниця приватного життя охоплює різні сторони індивідуальної життєдіяльності особи (інтимні сторони, звички, здоров'я, фізичні та фізіологічні особливості, засоби особистого спілкування, здійснювані особою юридично значущі дії, фінансові справи та тому подібне)». Через вищенаведене автор відносить до таємниці приватного життя особисту інформацію, таємницю сповіді, усиновлення (удочеріння), кореспонденцію та телефонно-телеграфні повідомлення, слідчі дії, нотаріальні дії, медичну таємницю, адвокатську таємницю, банківську таємницю та інші дії юрисдикційних органів. [7, с. 238]

Згідно статті 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Право на особисте життя є невідчужуваним, непорушним та невичерпним (статті 21 та 22 Конституції України). При цьому, в законодавстві України прямого визначення права на особисте (приватне)

життя немає. Звертаючись до Основного Закону України, а саме частини першої та другої статті 32, одразу яскраво прослідковується як негативне зобов'язання утримуватись від втручання, так і позитивний обов'язок держави щодо недопущення «...втручання в (...) особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України», а також «...збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини». При цьому формулювання статті 32 корелює зі статтею 12 Загальної декларації прав людини 1948 року [8], якою встановлено, що ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, таємницю його кореспонденції або на його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист законом від такого втручання або таких посягань. Більш широке коло встановлено статтею 8 Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року [9], де визначено, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції; органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб. Співвідносячи статтю 32 Конституції України та пункт перший статті 17 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, 1966 року [10], яким встановлено, що ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його житла або таємницю його кореспонденції чи незаконних посягань на його честь і репутацію, варто підкреслити їх спільний ідейний напрямок щодо сакральності та недопущення втручання в особисте життя без належного попереднього обґрунтування. Повертаючись до статті 32 Конституції варто

звернути увагу на комбінацію таких сфер людського життя як особисте та сімейне, які розглядаються в сукупності.

В Цивільному кодексі України поняття права на особисте життя та його таємниця розкриваються через приналежність до особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття фізичної особи. Трактуючи конкретне право через сукупність характеристик, властивих особистим немайновим правам, встановлених статтею 269 ЦК, право на особисте (приватне) життя не має економічного змісту, тісно пов'язане з фізичною особою, при цьому фізична особа не може відмовитися від цього права, а також не може бути позбавлена його, цим правом фізична особа володіє довічно. [11]

Послугуючись академічним тлумачним словником української мови маємо можливість порівняти ці два поняття, аби неупереджено визначити, в яке смислове навантаження несе кожне з них:

«Особистий

1. Який є власністю окремої особи, безпосередньо належить їй; персональний, власний.

2. Який безпосередньо стосується якої-небудь особи, пов'язаний з нею.»[12]

«Приватний

1. Який належить окремій особі (особам); не державний, не суспільний.

2. Який стосується окремої особи (осіб); особистий.»[13]

Отже, переглянувши кілька варіантів визначень, варто звернути увагу на два аспекти: з одного боку, перше визначення прикметника «приватний» найбільше підходить до характеристики права на життя поза державним регулюванням, міру втручання в яке визначає сама особа, адже суть її полягає саме в полярній відмінності та протилежності державному та суспільному, це право має стосуватися конкретної особи. З іншого боку, друге його визначення вважається синонімом до слова особистий. Саме тому принципової відмінності в назві право на особисте чи приватне життя не прослідковується.

В світлі вищенаведеного, як на мене, терміни «особистий» та «приватний» є тотожними та взаємозамінними. Фактично, поняття «приватний» є запозиченим іншомовним словом, що в повній мірі відображає суть та зміст питомого українського відповідника. Однак, слід згадати, що наразі в різних галузях права одночасно застосовуються різні терміни. Варто принагідно зазначити, що право на особисте життя не тільки гарантується ст. 32 Конституції України, а й додатково охороняється ст. 182 Кримінального кодексу України. При цьому, на відміну від цивільного законодавства, в кримінальному законодавстві також використовується поняття «приватне життя».

Аналізуючи положення ч. 2 ст. 32 Основного Закону України, Конституційний Суд України у своєму Рішенні у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012 відзначив, що «особистим життям фізичної особи є її поведінка у сфері особистісних, сімейних, побутових, інтимних, товариських, професійних, ділових та інших стосунків поза межами суспільної діяльності, яка здійснюється, зокрема, під час виконання особою функцій держави або органів місцевого самоврядування». При цьому, сімейне життя описується через призму наявності в ньому як особистих майнових так і немайнових відносин між специфічними суб'єктами, а саме: подружжям, іншими членами сім'ї, яке здійснюється на засадах, визначених у Сімейному кодексі України: при цьому стверджується пов'язаність цих сфер людської життєдіяльності, адже «регулювання сімейних відносин здійснюється з урахуванням права на таємницю особистого життя їх учасників, їхнього права на особисту свободу та недопустимість свавільного втручання у сімейне життя та інше».[14, ч.3 п.3.1]

Так само суд підтвердив, що збирання, зберігання, використання та поширення державою, органами місцевого самоврядування, юридичними або

фізичними особами конфіденційної інформації про особу без її згоди є втручанням в її особисте та сімейне життя, яке допускається винятково у визначених законом випадках і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Тобто, як бачимо, в законодавстві встановлений вичерпний перелік підстав, які дозволяють обмежувати право на особисте життя.

Розглядаючи право на особисте життя в сукупності зі взаємодоповнюючими правами варто додатково вести мову і про свободу думки, совісті та віросповідання, свободу вираження поглядів, право на справедливий суд, впливаюче з права на особисте життя право на приватність, право на «забуття», на регулювання режиму використання персональних даних, можливості відкликання згоди на їх обробку, право на індивідуальність, право на таємницю кореспонденції, право на недоторканність житла. Однак, загалом, визначення вичерпного змісту цього права шляхом перерахування сфер діяльності кожної особи матиме частковий успіх, оскільки, як зазначив Конституційний Суд у рішенні від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012: «неможливо визначити абсолютно всі види поведінки фізичної особи у сферах особистого та сімейного життя, оскільки особисті та сімейні права є частиною природних прав людини, які не є вичерпними, і реалізуються в різноманітних і динамічних відносинах майнового та немайнового характеру, стосунках, явищах, подіях тощо. Право на приватне та сімейне життя є засадничою цінністю, необхідною для повного розквіту людини в демократичному суспільстві, та розглядається як право фізичної особи на автономне буття незалежно від держави, органів місцевого самоврядування, юридичних і фізичних осіб.» [14, ч. 4 п. 3.1]

Отже, з вищенаведеного випливає, що право на особисте життя є невідчужуваним, непорушним та невичерпним. Воно формується з різноманітних сфер людського життя, зокрема з особистісних, сімейних, товариських, професійних, ділових, інтимних, та інших стосунків поза межами суспільної діяльності. Станом на сьогодні досі немає одностайності щодо

використання термінів «особисте життя» та «приватне життя» в законодавстві України, однак ці поняття є тотожними.

1.2 Поняття приватного життя у практиці ЄСПЛ

Варто визнати, що визначення поняття «приватне життя» у практиці ЄСПЛ обмежило б в його трактуванні. Саме тому, Європейський суд з прав людини в кожному конкретному випадку характеризує приватне життя, в залежності від тих відносин, яких безпосередньо стосується справа. Тому, слід характеризувати приватне життя через сукупність сфер, які воно охоплює:

- персональні дані про людину;
- деякі аспекти фізичного та соціального «я» особи, наприклад, у справі «Мікулич проти Хорватії», де заявниця стверджувала, що неспроможність національних судів ухвалити рішення в її справі спричинила невизначеність щодо її походження;
- встановлення та підтримання стосунків з іншими людьми та зовнішнім світом, наприклад, у справі «Бургартц проти Швейцарії» чоловік не зміг скористатися своїм правом користуватися власним прізвищем перед прізвищем дружини, хоча офіційно Цивільний кодекс Швейцарії цього не забороняв, у справі «Німітц проти Німеччини» оспорювалась законність проведення обшуку в офісі голови місцевої політичної партії м. Фрайбург "Bunte liste";
- особливості щодо можливості зміни та написання ім'я, прізвище особи наприклад, у справі «Гарнага проти України» заявниця хотіла зміни своє по батькові, а державні установи не мали можливості забезпечити реалізацію цього права;
- зовнішній вигляд особи;
- визначення персональної ідентичності: вибір імені, способу одягатись, сексуальна ідентичність. Наприклад, рішенням у справі «В. проти Франції», в якій транссексуалу Норберу (нині пані Лін Антуанет) було відмовлено у заміні свідоцтва про народження, що призвело до фактичної відмови прийняття істинної статі особи було визнано порушенням ст. 8

Конвенції, у справі «Даджен проти Сполученого Королівства» було визнано, що правова заборона приватних добровільних гомосексуальних відносин між особами чоловічої статі старше 21 років порушує право заявника на повагу до приватного життя в рамках статті 8 Конвенції;

- право особи формувати та розвивати відносини з іншими людьми, включаючи відносини професійного чи ділового характеру» («С. проти Бельгії» від 7 серпня 1996 року;

- право на розвиток особистості та право формувати і розвивати відносини з іншими людьми та навколишнім світом» (на прикладі справ «Pretty проти Сполученого Королівства» та «Олександр Волков проти України» (заява № 21722/11);

- право визначати своє приватне життя і можливість ознайомлення з ним інших осіб, наприклад, у справі «Пек проти Сполученого Королівства» заявник оскаржував факт надання відеоматеріалу із зображенням інциденту, що стався із заявником, у ЗМІ, внаслідок чого фото із його зображенням неодноразово публікувалися в пресі, а сам відеоматеріал був відкрито продемонстрований на телебаченні;

- право на доступ до інформації, пов'язаної з особою та визначенням її правового статусу, наприклад, у справі «Гаскін проти Сполученого Королівства» особа-заявник, яка перебувала під опікою держави до свого повноліття бажала отримати доступ до матеріалів, які містили інформацію стосовно особистих аспектів дитинства заявника, його розвитку та минулого життя. У справі «Од'євр проти Франції» заявниця вимагала надання доступу до матеріалів, які містили факти щодо її народження, біологічних батьків та інших родичів;

- здоров'я людини, медичне втручання. Наприклад, у справі «Гласс проти Сполученого Королівства» рішення про призначення відповідного лікування Девіду поза згодою його матері було визнано втручанням у його право на повагу до приватного життя, зокрема право на фізичну цілісність;

- вільне розпорядження своїм тілом. До прикладу, у справі «Крістіна Гудвін проти Сполученого Королівства» заявниця оскаржувала відсутність юридичного визнання її післяопераційного статусу, а та само відсутність юридичного регулювання статусу транссексуалів у цілому;

- збирання медичних даних, складання історії хвороби, конфіденційність медичних даних. У справі «Пантелеєнко проти України» подав скаргу відносно того, що незаконний обшук його офісу та розголошення на судовому слуханні конфіденційної інформації про стан його психічного здоров'я і психіатричне лікування порушило права, гарантовані йому статтею 8 Конвенції;

- право особи на фізичну і моральну (психічну) цілісність;
- право на особистісний розвиток;
- право особи на безпечне довкілля: наприклад, у справі «Лопес Остра проти Іспанії» заявниця разом зі своєю сім'єю страждала від впливу водоочисного заводу, Судом було визнано нездатність держави підтримати необхідну рівновагу між економічними інтересами міста Лорки - мати очисну станцію - та ефективним здійсненням позивачкою її права на повагу до житла і до особистого та сімейного життя. У справі «Геттон та інші проти Сполученого Королівства» Суд визнає, що, запроваджуючи систему регулювання інтенсивності нічних польотів 1993 року, держава не забезпечила справедливої рівноваги між економічним інтересом Сполученого Королівства та інтересом заявників щодо реалізації свого права на повагу до свого житла, приватного й сімейного життя. заява № 36022/97, «Гримковська проти України», де заявниця повідомила, що через зміни у русі транспорту її будинок зрештою став фактично непридатним для життя. Він зазнавав значної шкоди від вібрації та шуму, які створювали кілька сотень вантажних автомобілів;

- відсутність численних щоденних незручностей, пов'язаних з ідентифікацією особи. Наприклад, у справі «Смірнова проти Росії», де в громадянки Росії впродовж кримінального провадження був вилучений

паспорт. Суд вважає встановленим, що в своєму щоденному житті російські громадяни повинні засвідчувати свою особистість незвично часто, навіть при здійсненні таких елементарних дій, як обмін валюти чи придбання квитків на поїзд. Внутрішній паспорт також необхідний для більш життєвоважливих потреб, наприклад, пошуку роботи або одержання медичного обслуговування. Отже, позбавлення паспорта являє собою тривалий втручання в особисте життя заявниці;

- право на приватний простір та інше. [15, с. 150-152]

У пункті 84 рішення Європейського суду з прав людини по справі «Валліанатос та інші проти Греції» від 07.11.2013 року (Заяви №№29381/09 та 32684/09) передбачено: «Також, з огляду на те, що Конвенція є «живим» документом, який слід тлумачити у світлі умов сьогодення..., держава при виборі засобів, покликаних забезпечувати захист сім'ї та повагу до сімейного життя, як цього вимагає стаття 8, обов'язково має брати до уваги зміни, що відбуваються у суспільстві і у ставленні до соціальних питань, цивільного стану і міжособистісних стосунків, включаючи той факт, що не існує лише одного шляху чи лише одного вибору, коли йдеться про те, як вести сімейне або приватне життя» (тут і далі переклад з іноземних мов виконаний авторкою роботи).[16, п. 84]

Отже, можемо дійти висновку, що право на особисте (приватне життя) складається з сукупності сфер життя, які є динамічними та тісно пов'язаними між собою, при цьому одним з першочергових завдань держави є формування збалансованої державної політики, яка має гармонійно співвідносити суспільний та індивідуальний інтереси та в кожному окремому випадку приймати виважене рішення щодо надання переваги одному з них. Тому, як ми бачимо, хоча текст Конвенції є незмінним, сенси, які закладаються в його статті з кожним роком розширюються, саме тому під час тлумачення статей необхідно застосовувати розширювальне тлумачення та виходячи з ідеї, що закладалася в статті, накладати їх на реалії сьогодення.

РОЗДІЛ II

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА, СПРЯМОВАНІ НА ЗАХИСТ ОКРЕМИХ ПРОЯВІВ ОСОБИСТОГО ЖИТТЯ

2.1 Право на захист персональних даних, як особисте немайнове право, спрямоване на захист окремих проявів особистого життя.

2.1.1 Законодавство України щодо захисту персональних даних

Право на захист персональних даних є специфічним відгалуженням права на особисте життя. Підписавши Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, Україна, як суб'єкт підписання, взяла на себе обов'язок зокрема «співробітничати з метою забезпечення належного рівня захисту персональних даних відповідно до найвищих європейських та міжнародних стандартів, зокрема відповідних документів Ради Європи. Співробітництво у сфері захисту персональних даних може включати, *inter alia*, обмін інформацією та експертами» згідно статті 15 згаданої угоди. При цьому, Парламентська Асамблея Ради Європи в Резолюції № 1165 зазначила, що право кожної людини на приватність і право на свободу вираження поглядів є основою демократичного суспільства; ці права не є абсолютними і не мають ієрархічного характеру, оскільки мають однакову цінність (пункт 11).

Однак, перед тим як аналізувати поточний рівень та можливості захисту персональних даних, слід з'ясувати співвідношення понять «персональні дані», «інформація про фізичну особу», «конфіденційна інформація», «інформація про приватне життя», та яким чином визначені ці поняття в законодавстві України. Звертаючись до Закону України «Про інформацію»

(далі – Закон) визначаємо, що інформацією про фізичну особу є відомості чи сукупність відомостей про таку особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована. За порядком доступу інформація поділяється на відкриту та з обмеженим доступом, згідно статті 20 Закону. Інформація з обмеженим доступом в свою чергу поділяється на конфіденційну, таємну та службову.

Конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом, згідно статті 21 Закону. До конфіденційної інформації про фізичну особу належать, зокрема, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження (стаття 11 Закону).

В Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних, що була ратифікована 06.07.200 термін «персональні дані» означає «будь-яку інформацію, яка стосується конкретно визначеної особи або особи, що може бути конкретно визначеною». Щодо терміну «персональні дані», згідно Закону України «Про захист персональних даних»: «персональні дані це відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована». Тобто, фактично, поняття «персональні дані» та «інформація про фізичну особу» співпадають, проте як бути з поняттям «інформація про приватне життя»?

Якщо звертати увагу на підходи, що склалися в науковому середовищі, серед них варто виділити наступні:

- приватне життя та персональні дані різні за обсягом, але мають змістовні збіги;

- інформація про приватне життя – поняття ширше, ніж персональні дані;
- персональні дані – поняття ширше, ніж інформація про приватне життя. [17, с.122]

Закон України «Про інформацію» ототожнює поняття «інформація про особу» та «персональні дані» Проте у цьому Законі прямо не сказано, що вся інформація про особу – це її персональні дані. Тобто, до інформації про особу ми можемо віднести будь-що: звички та вподобання особи, однак чи можемо ми сказати, що згідно з такою інформацією людина може бути конкретно ідентифікована? Доречно наведений приклад у статті Центру демократії та верховенства права: «Ключовим є розуміння того, яка особа є ідентифікованою, або такою, що може бути ідентифікована. Не виникає, як правило, питань щодо таких відомостей, як ім'я, адреса проживання, індивідуальний податковий номер. Ці дані окремо або в сукупності дають змогу володільцеві цих даних чітко ідентифікувати конкретну особу. Ситуація є трохи складнішою з даними, що ідентифікують особу опосередковано. Наприклад, ви купуєте в магазині певні продукти і використовуєте дисконтну картку. Сама по собі інформація про куплені продукти не є персональними даними, хоча і стосуються фізичної особи. Адже будь-хто міг купити такі ж самі продукти в цьому або іншому магазині. Та якщо ви купили і використали дисконтну картку – це дає змогу продавцеві ідентифікувати конкретну особу, а отже ваша історія покупок у поєднанні з інформацією про картку стає персональними даними. Так, ми можемо говорити, що персональними даними будуть відомості про номер картки, ім'я її власника, дата і час покупки, її вартість, а також інформація про куплені речі. І ці дані будуть захищатись відповідно до законодавства та повинні збиратись із законною метою.»[18]

Конституційний Суд України в абзаці першому пункту 1 резолютивної частини Рішення від 30 жовтня 1997 року № 5-зп відніс до конфіденційної інформації про фізичну особу, крім вказаної, ще й відомості про її майновий

стан та інші персональні дані. Таким чином, цілком розсудливо буде прислухатися до думки Конституційного Суду України щодо вичерпності переліку даних про особу, які визнаються конфіденційною інформацією.[19]

Вирішуючи питання щодо конфіденційності інформації про особу, яка займає посаду, пов'язану зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування, та членів її сім'ї, Конституційний Суд України «виходить з того, що належність інформації про фізичну особу до конфіденційної визначається в кожному конкретному випадку. Перебування особи на посаді, пов'язаній зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування, передбачає не тільки гарантії захисту прав цієї особи, а й додаткові правові обтяження. Публічний характер як самих органів-суб'єктів владних повноважень, так і їх посадових осіб вимагає оприлюднення певної інформації для формування громадської думки про довіру до влади та підтримку її авторитету у суспільстві.»[14, п. 3.3]

В вищезгаданій Резолюції № 1165 щодо права на приватність, а саме п.6 зазначається, що «інформація про приватне життя стала дуже прибутковим товаром для певних галузей медіа, жертвами у більшості випадків стають публічні особи, відтоді, як деталі їхнього приватного життя сприяють продажу продукції. Водночас публічні особи повинні усвідомлювати, що особливий статус, який вони мають у суспільстві, у більшості випадків з власної ж волі, автоматично збільшує рівень тиску на їхню приватність». [18]

На сьогоднішній день існує ряд спеціальних законів, що передбачають захист прав громадян, зокрема, прийнятий Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», який, згідно преамбули «визначає правові та організаційні основи забезпечення захисту життєвоважливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, національних інтересів України у кіберпросторі, основні цілі, напрями та принципи державної політики у сфері кібербезпеки, повноваження державних органів, підприємств, установ, організацій, осіб та громадян у цій сфері, основні засади координації їхньої діяльності із забезпечення кібербезпеки».

Який же державний орган в Україні відповідає за кібербезпеку? Згідно статті 2 Закону України «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України» (далі – Закон) «Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України є державним органом, який призначений для забезпечення функціонування і розвитку державної системи урядового зв'язку, Національної системи конфіденційного зв'язку, формування та реалізації державної політики у сферах криптографічного та технічного захисту інформації, кіберзахисту, телекомунікацій, користування радіочастотним ресурсом України, поштового зв'язку спеціального призначення, урядового фельд'єгерського зв'язку, а також інших завдань відповідно до закону.»

До основних завдань даної служби згідно статті третьої Закону відносять «формування та реалізацію державної політики у сферах криптографічного та технічного захисту інформації, кіберзахисту, телекомунікацій, користування радіочастотним ресурсом України, поштового зв'язку спеціального призначення, урядового фельд'єгерського зв'язку, захисту державних інформаційних ресурсів та інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом, в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах і на об'єктах інформаційної діяльності, а також у сферах використання державних інформаційних ресурсів в частині захисту інформації, протидії технічним розвідкам, функціонування, безпеки та розвитку державної системи урядового зв'язку, Національної системи конфіденційного зв'язку; участь у формуванні та реалізації державної політики у сферах електронного документообігу (в частині захисту інформації державних органів та органів місцевого самоврядування), електронної ідентифікації (з використанням електронних довірчих послуг), електронних довірчих послуг (у частині встановлення вимог з безпеки та захисту інформації під час надання та використання електронних довірчих послуг, контролю за дотриманням вимог законодавства у сфері електронних довірчих

послуг);забезпечення в установленому порядку та в межах компетенції діяльності суб'єктів, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом»

Хто ж відповідає в Україні за захист персональних даних? Згідно пункту 8 частини другої статті 8 Закону України «Про захист персональних даних» суб'єкт персональних даних має право звертатися із скаргами на обробку своїх персональних даних до Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, суду. При цьому стаття 18 Закону передбачає оскарження рішення про відстрочення або відмову в доступі до персональних даних до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або суду. Якщо запит зроблено суб'єктом персональних даних щодо даних про себе, обов'язок доведення в суді законності відмови у доступі покладається на володільця персональних даних, до якого подано запит. Не слід також забувати про статтю 23 Закону України «Про доступ до публічної інформації», в якій викладене право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності розпорядників інформації. Згідно статті, «рішення, дії чи бездіяльність розпорядників інформації можуть бути оскаржені до керівника розпорядника, вищого органу або суду. Запитувач має право оскаржити:

- 1) відмову в задоволенні запиту на інформацію;
- 2) відстрочку задоволення запиту на інформацію;
- 3) ненадання відповіді на запит на інформацію;
- 4) надання недостовірної або неповної інформації;
- 5) несвоєчасне надання інформації
- 6) невиконання розпорядниками обов'язку оприлюднювати інформацію;
- 7) інші рішення, дії чи бездіяльність розпорядників інформації, що порушили законні права та інтереси запитувача.

Оскарження рішень, дій чи бездіяльності розпорядників інформації до суду здійснюється відповідно до Кодексу адміністративного судочинства України».

Тобто, як бачимо Закон передбачає чотири способи захисту: звернення до Уповноваженого Верховної Ради з прав людини (далі – Уповноважений), до керівника розпорядника, вищого органу або до суду.

Яким чином Уповноважений розглядає звернення громадян? Згідно статті 17 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»: «Уповноважений приймає та розглядає звернення громадян України, іноземців, осіб без громадянства або осіб, які діють в їхніх інтересах, відповідно до Закону України «Про звернення громадян». Звернення подаються Уповноваженому в письмовій формі протягом року після виявлення порушення прав і свобод людини і громадянина. За наявності виняткових обставин цей строк може бути подовжений Уповноваженим, але не більше ніж до двох років.

При розгляді звернення Уповноважений:

1) відкриває провадження у справі про порушення прав і свобод людини і громадянина; 2) роз'яснює заходи, що їх має вжити особа, яка подала звернення Уповноваженому; 3) направляє звернення за належністю в орган, до компетенції якого належить розгляд справи, та контролює розгляд цього звернення; 4) відмовляє в розгляді звернення.

Уповноважений не розглядає тих звернень, які розглядаються судами, зупиняє вже розпочатий розгляд, якщо заінтересована особа подала позов, заяву або скаргу до суду.

Повідомлення про прийняття звернення до розгляду або відмову у прийнятті звернення до розгляду надсилається в письмовій формі особі, яка його подала. Відмова у прийнятті звернення до розгляду повинна бути вмотивованою.»

Судовий захист як один із інструментів, на нашу думку, є крайньою мірою захисту. А от наскільки Секретаріат Уповноваженого забезпечений якісно та кількісно працівниками, готовими оперативно реагувати на звернення в разі масового порушення права на обробку персональних даних? Питання лишається відкритим.

Наразі складно уявити країну з ідеально розвинутою системою захисту інформаційного простору, проте, навіть якщо керуватися інтуїтивними знаннями, чи питати будь-якого пересічного громадянина, впевнимосся в тому, що аналогом країни, що забезпечує належний захист персональних даних, можна вважати США. Політика США у сфері охорони й захисту персональних даних та інформації здійснюється Агентством Національної Безпеки (нагадаємо: в Україні захистом персональних даних опікується Уповноважений Верховної Ради з прав людини). До основних документів, що регулюють дане питання слід віднести The Freedom of Information Act (Закон «Про свободу інформації») та закон США «Про конфіденційність» (The Privacy Act), що регулює збір, зберігання, використання та поширення інформації про фізичних осіб, записи про яких зберігаються в системах федеральних агентств. На сайті Міністерства юстиції США зазначається, що Закон про конфіденційність має на меті збалансувати необхідність уряду зберігати інформацію про осіб з правами осіб бути захищеними від необґрунтованих втручань у їх приватне життя, що впливають із збору, зберігання, використання та розкриття персональної інформації федеральними органами [21]

Однак жодна система не є ідеально захищеною: як повідомляє BBC News, «18 липня 2015 року відбувся злам комп'ютерної мережі медичного підрозділу Каліфорнійського університету в Лос-Анджелесі. Внаслідок скоєння такого правопорушення зловмисники отримали дані пацієнтів чотирьох лікарень і 150 медичних пунктів. Серед викрадених даних номери медичних страховок, адреси та персональні дані пацієнтів. І такі випадки не поодинокі – раніше, знову ж таки, влада США заявляла про ще один злам. Тоді хакери проникли в комп'ютерні системи різних федеральних відомств і викрали персональні дані 21,5 млн американських громадян. Інформація, яка була викрадена, стосувалася практично всіх особистих даних: від кольору очей і пристрасті до алкоголю або наркотиків до подробиць особистих фінансових операцій»[22]. При цьому, хакери атакують по всьому світу: від Екватору[23]

до Росії [24]. Новини регулярно рясніють заголовками про злив персональних даних, іноді навіть з державних органів.

До прикладу, як повідомляє Громадське Телебачення 28.12.2019, посилаючись на пресслужбу Національної поліції України: «кіберполіція викрила зловмисника, який продавав бази даних Державної митної служби на хакерських форумах».[25] Про що може твердити дана інформація? По-перше, про чутливість та незахищеність бази даних вказаної служби. По-друге, про неналежне матеріально-технічне забезпечення або відсутність кваліфікованих кадрів, в обов'язки яких входить забезпечення належного рівня зберігання інформації. По-третє, про необхідність проведення загальної перевірки захищеності файлів серед органів, уповноважених збирати та/або забезпечувати їх належне зберігання.

Так само, за даними Укрінформу, з посиланням на пресслужбу Ради безпеки України 17.01.2020: «Члени робочої групи - представники Служби безпеки України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Департаменту Кіберполіції Національної поліції України, фахівці Апарату РНБО України розглянули питання щодо вразливості Єдиного порталу вакансій (career.gov.ua) Національного агентства України з питань державної служби, що призвело до витоку частини персональних даних українських громадян.»[26] Варто і в цьому випадку розглянути, яким чином вплине на формування громадської думки дана інформація? Навряд чи у осіб, що подавалися на посади відчуватимуть лояльність чи прихильність до державного сектору після подібної ситуації.

При цьому, ми маємо розуміти, яку загрозу становить дане явище – адже, як кажуть, «хто володіє інформацією, той володіє світом». Яким чином крадії використовуватимуть набуті ними «знання», які канали інформації її отримають та використають – ці питання залишаються відкритими.

Фактично, цим прикладом демонструється, що недоліки наявні всюди, і необхідність роботи по їх усуненню є нагальною. З основних пропозицій, що необхідно виділити для попередження вищенаведених випадків – це якісна

перевірка контрагента при замовленні в нього послуг по розробці сайту, де зберігатимуться персональні дані, забезпечення належної інфраструктурної складової з метою постійного моніторингу оновлень та запобіганню отримання доступу до захищеної інформації неналежними особами, пропорційна фінансова винагорода, що відповідає реаліям сучасності для осіб, що формують кадровий резерв з метою безперервної оцінки, спостереження та захисту файлів, що того потребують.

2.1.2 Справи Європейського Суду з прав людини щодо захисту персональних даних

В даному контексті варто згадати справу «Авілкіна та інші проти Російської Федерації», в якій Управлінський центр Свідків Єгови в Росії звернувся до Європейського суду з прав людини з метою визнання порушення права на особисте життя в контексті вимоги прокуратури від лікарів надати відомості, які містяться в медичних документах заявниць, без їхньої згоди і за відсутності розслідування. Сторона Уряду аргументувала необхідність надання персональних даних тим, що «заявниці є активними Свідками Єгови, відкрито поширюють свої релігійні переконання, в тому числі про відмову від переливання крові. На думку Уряду, вони відмовилися від свого права на медичну таємницю щодо документів, що підтверджують їхню відмову від гемотрансфузії. Крім іншого, надання прокуратурі медичних документів заявниць не спричинило для них жодних негативних наслідків».[27, с.13] Безумовно, можливість втручання не має вимірюватись наявністю подальших негативних наслідків, більше того, від права на особисте (приватне) життя не можна відмовитись – воно є невідчужуваним.

Інший аспект медичної таємниці висвітлений в справі I проти Фінляндії: «заявниця була медсестрою в тій же державній лікарні, де вона лікувалася після того, як їй поставили діагноз ВІЛ. Усі працівники лікарні мали доступ до

реєстру пацієнтів, де містилася інформація про діагнози пацієнтів. З часом у заявниці виникла підозра, що її колегам стало відомо про її діагноз через неправомірний доступ до її конфіденційного обліку пацієнтів. Заявниця звернулася до окружної адміністративної ради з проханням визначити, хто отримав доступ до її конфіденційної медичної документації, на що вона отримала відповідь, що імена не фіксуються. Рада дійшла висновку, рішення щодо незаконного доступу до її конфіденційної інформації як про пацієнта буде необґрунтованим. У 2001 році заявниця подала цивільний позов. Районний суд визнав, що не існує об'єктивних доказів того, що до записів про хворобу заявниці був незаконно відкритий доступ. Апеляційний суд підтвердив це рішення, і у 2002 році Верховний суд відмовив у апеляції. Потім заявниця подав заяву до Європейського суду з прав людини, стверджуючи що мало місце порушення статті 8 Конвенції про захист прав людини та основних свобод, яка захищає право на приватне та сімейне життя. Суд постановив, що Фінляндія порушила статтю 8 Конвенції. Суд зазначив, що Конвенція застосовується до державних лікарень, і що досьє пацієнтів підпадають під дію статті 8, оскільки захист персональних даних є основою для приватного життя. Суд також постановив, що стаття 8 покладає позитивні зобов'язання на Уряд, включаючи прийняття заходів, спрямованих на забезпечення поваги до приватного життя. Суд встановив, що гарантії конфіденційності пацієнтів існували у фінському законодавстві, але Уряд не зміг пояснити, чому ці гарантії не забезпечуються. Суд заявив, що національні суди повинні були більше звернути увагу на невиконання Урядом національного законодавства при вирішенні цивільної справи заявника. Суд встановив, що заявниця прогнала свою цивільну справу, оскільки вона стикнулася з надмірним тягарем доведення причинно-наслідкового зв'язку між недоліками в регулюванні конфіденційності та поширенням інформації про її медичний стан. Суд підкреслив, що лише через підозри заявника щодо витоку інформації було встановлено будь-який контроль доступу до даних, і ці заходи прийшли занадто пізно, щоб принести користь заявниці. Таким чином, заяву заявниці

про те, що її дані не були захищені від несанкціонованого доступу, було підтримано.» [28]

Серед причин звернення до ЄСПЛ можна виділити і недосконалість, розмитість та нечіткість формулювань в законодавстві країн-відповідачів, зокрема у справі «S. та Марпер проти Сполученого Королівства» закон «не описував умови та порядок зберігання відбитків пальців та зразків ДНК; він не надавав гарантій, які виключають їх нецільове використання, а також не давав можливості приймати до уваги індивідуальні обставини кожної конкретної справи.» [27, с.43]

Необхідно також відмітити, що характер та спрямованість заяв до ЄСПЛ після проходження всіх трьох ланок судів залежить і від політичного вектору, режиму, обраного державою, наявності політичної волі, рівня демократії в державі та її готовності визнавати недоліки в своєму законодавстві. У справі «Шимоволос проти Росії» прізвище правозахисника, представника Московської Гельсінської групи громадського активіста і глави Нижньогородського правозахисного союзу було внесено до бази даних «Сторожовий контроль», за допомогою якої збиралася інформація про його переміщення в межах Росії. Більше того, матеріали про наявність такої бази даних не оприлюднювалися, отже громадяни РФ не мали жодного уявлення про процедуру роботи, критерії внесення осіб до цієї бази даних. Держава-відповідач в свою чергу відмовилася надати примірники цих наказів, що затверджували застосування бази даних і описати процедуру її роботи.[27, с.73] Станом на сьогодні, в Російській Федерації прийнятий закон, що визначає необов'язковість виконання рішень ЄСПЛ: в ньому зазначається, що питання про можливість чи неможливість «з точки зору принципів верховенства і вищої юридичної сили Конституції РФ виконати ухвалену щодо скарги проти Росії постанову». [29]

У справі V.C. проти Словаччини (№ 18968/07) [30], де заявниця, що етнічно належить до ромів, піддалася стерилізації після народження другої дитини. Викладаючи основні факти справи, варто зупинитися на тому, що

кінцевої і усвідомленої згоди на стерилізацію (тобто позбавлення себе репродуктивної функції) жінка не давала. Звертаючи увагу на те, що у особи жіночої статі не було чіткого усвідомлення змісту заповненого формуляру та невідворотності згоди, цілком можна стверджувати про ваду волі. Також жінку було введено в оману, адже її було поінформовано про те, що у разі бажання народити третю дитину є летальний ризик або для матері, або для дитини. Така позиція сприяла постійній ментальній нестабільності, що призвело до її розлучення зі своїм чоловіком. Європейським Судом було визнано порушення статей 3 (заборона нелюдського чи такого, що принижує гідність звернення) та 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя). Судом було вирішено, що в результаті стерилізації та способу отримання згоди на неї, заявниця зазнала, цілком ймовірно, страх, тривогу і почуття неповноцінності. Вона постраждала як фізично, так і психологічно, а також постраждали її відносини з циганської громадою та її тодішнім чоловіком. Кричущим був вияв лікарями неповаги по відношенню до права на автономію і на вибір (як пацієнтки). Таким чином, стерилізація заявниці порушила статтю 3. та статтю 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Порушенням була відсутність на момент стерилізації в заявниці правових гарантій, які дозволили б приділити належну увагу її репродуктивному здоров'ю як представниці ромської громади.[31]

2.1.3 Проблема захисту персональних даних в умовах епідеміологічної ситуації

Наразі в умовах карантину більшість працездатних осіб перейшли на такий безпечний режим спілкування як відеоконференції.

При цьому, в контексті забезпечення захисту персональних даних контрагентами, що взяли на себе таке зобов'язання, один з відомих комунікаційно-технологічних компаній-постачальників послуг з проведення

відеоконференцій ZOOM, як повідомляє Інформаційне агентство ЛІГАБізнесІнформ [32] мав ряд вад, які досліджив Джонатан Лейтчух, інженер програмного забезпечення компанії Gradle Inc[33], ще 08.07.2019, серед них: «наявність можливості у будь-якого веб-сайту примусово приєднати користувача до виклику масштабування з їх активованою відеокамерою без дозволу користувача. На додаток до цього, ця вразливість дозволила будь-якій веб-сторінці здійснювати багаторазове приєднання користувача до недійсного виклику. Крім того, більшість користувачів стикнулася з проблемою, що додаток Zoom, неможливо видалити.»

Однак не тільки це привертає увагу. Не дивлячись на недоліки, ZOOM став досить популярним додатком для використання на час оголошених карантинних обмежень. Як повідомляє Лоуренс Абрамс, власник BleepingComputer.com, один із авторів книги «Winternals Defragmentation, Recovery, and Administration Field Guide», що стосується опису засобів адміністрування операційної системи Windows, «понад 500 000 акаунтів Zoom продаються в дарк неті та хакерських форумах менш ніж за пенні, а в деяких випадках їх дарують безкоштовно. Ці дані збираються під час атак на персональні дані осіб, коли суб'єкти намагаються увійти на сайт за допомогою облікових записів, в котрих ще не ліквідований витік даних. Після успішних входів в акаунт складаються у списки, які продаються іншим хакерам.

Придбані облікові записи включають такі персональні дані як: електронна адреса особи, пароль, особисту URL-адресу чату та їх HostKey».[34]

Як передає Інформаційне агентство ЛІГАБізнесІнформ: «Експерти відзначили, що велика кількість користувачів використовують один і той же пароль для різних сервісів. Отримавши логін і пароль від одного сервісу, зловмисники можуть спробувати використовувати його для отримання доступу до акаунтів жертви на інших майданчиках.

У березні кількість пошукових запитів, пов'язаних з сервісами для відеоконференцій, зросла більше ніж у 7 разів, в Україні – в 5 разів.

Найпопулярнішим сервісом для відеодзвінків в Україні і в світі став Zoom, як вже згадувалося. Через інформацію про уразливість в Zoom великі компанії і органи влади, включаючи Google, SpaceX, Tesla, Міністерство освіти Нью-Йорка і уряд Тайваню, стали забороняти своїм співробітникам використовувати Zoom. Уразливість в Zoom дозволяла хакерам отримувати доступ до управління комп'ютером або захищених файлів.»[35]

При цьому, непрості часи вимагають креативних рішень: регіональний директор Майкрософт, Трой Хант створив «безкоштовний ресурс для всіх користувачів, аби вони мали можливість швидко оцінити, чи можуть їх дані бути в зоні ризику через те, що їхній інтернет-акаунт був під загрозою або "зафіксований" при порушенні даних з метою встановлення максимальної користі для громади».[36] Спосіб з'ясування досить простий: для того, аби перевірити свій акаунт на наявність можливих порушень потрібно просто вказати свою електронну адресу.

Основні ідеї щодо захисту своїх даних запропоновані спеціалізованим структурним підрозділом Державного центру кіберзахисту України CERT-UA: «Ніколи не залишайте свої пристрої без нагляду. Блокуйте свій пристрій паролем, чи іншим способом, щоб ніхто крім вас не міг ним скористатися. Правильно використовуйте паролі. Ваш пароль повинен бути стійким. Не повідомляйте свій пароль нікому, не записуйте його, не зберігайте в додатках та браузерях. За необхідності краще використовуйте захищене сховище паролів. Пам'ятайте про двофакторну автентифікацію. Не користуйтесь банківськими чи іншими «чуттєвими» додатками, коли підключені до громадського Wi-Fi чи чужої мережі. Ваші дані можуть бути скопійовані чи вкрадені. Використовуйте ліцензійні операційні системи та програмне забезпечення, регулярно їх оновлюйте. Впевніться, що ваш антивірус увімкнений. Виконуйте резервне копіювання важливих даних. Завжди будьте обережними при натисканні на вкладення чи посилання, отримане на електронну пошту. Якщо повідомлення неочікуване чи підозріле з будь яких причин – не відкривайте його. Перевіряйте URL-адресу сайту (зловмисники

часто використовують доменні імена, подібні до справжніх), у разі необхідності введення аутентифікаційних даних упевніться в тому, що використовується захищене з'єднання HTTPS. Будьте обережні щодо впливаючих вікон та повідомлень, уважно читайте їх вміст. Підключайте до вашого комп'ютера тільки ті пристрої, яким ви довіряєте. Шкідливе програмне забезпечення може розповсюджуватись через інфіковані флеш носії, зовнішні жорсткі диски і, навіть, смартфони. Слідкуйте за тим, чим ділитесь в соціальних мережах та пам'ятайте про соціальну інженерію. Ваші дані можуть допомогти зловмисникам отримати доступ до більш цінної інформації. Будьте обережними, коли хтось намагається отримати від вас інформацію за допомогою маніпуляції. Нікому не повідомляйте конфіденційну інформацію по телефону.»[37]

2.2 Лікарська, банківська, адвокатська та інші таємниці в контексті захисту персональних даних та права на особисте (приватне) життя

Як вже зазначалося вище, якісний захист та реалізація права на особисте життя тісно пов'язані з тим колом осіб, які при здійсненні своїх професійних функцій дізнаються певні деталі особистого життя людей.

Перед тим, як охарактеризувати лікарську, банківську, адвокатську та інші таємниці, варто визначити, до якої категорії відносять цю інформацію. Відповідь на це дає частина друга статті 8 Закону України «Про доступ до публічної інформації»: таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю. Вся інформація, зазначена в таємницях різних видів є таємною. Таємна інформація, в свою чергу, належить до публічної інформації з обмеженим доступом (частина перша статті 6 вищенаведеного Закону). Отже, всі таємниці належать до публічної інформації з обмеженим доступом.

Станом на сьогодні, згідно Основ законодавства України про охорону здоров'я (далі – Основи законодавства) існують такі суміжні категорії як право на таємницю про стан здоров'я та лікарська таємниця. Згідно права на таємницю про стан здоров'я (стаття 39¹ Основ законодавства), пацієнт має право на таємницю про стан свого здоров'я, факт звернення за медичною допомогою, діагноз, а також про відомості, одержані при його медичному обстеженні та забороняється вимагати та надавати за місцем роботи або навчання інформацію про діагноз та методи лікування пацієнта. Лікарська таємниця ж встановлює обов'язок медичних працівників та інших осіб, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторони життя громадянина, не мають права розголошувати ці відомості, крім передбачених законодавчими актами випадків. При використанні інформації, що становить лікарську таємницю, в навчальному процесі, науково-дослідній роботі, в тому числі у випадках її публікації у спеціальній літературі, повинна бути забезпечена анонімність пацієнта (стаття 40 Основ законодавства). Таким чином, підсумовуючи, можемо віднести до лікарської таємниці:

- факт звернення людини до лікувального закладу за медичною допомогою;
- стан здоров'я людини;
- діагноз;
- обставини, що передували захворюванню або спровокували його;
- функціональні особливості організму;
- шкідливі звички,
- особливості психіки,
- майновий стан,
- інші відомості, отримані при медичному обстеженні, зокрема інформація про сімейне, інтимне життя людини, а також про стан здоров'я родичів, близьких пацієнта. [38]

Одночасно слід розглянути питання приватності і при зазначенні діагнозу у листках непрацездатності: наскільки виправданим є його опис та доведення до відомого роботодавця, з яких саме причин так званий «лікарняний» отримано? Як зазначається на сайті Міністерства охорони здоров'я,[38] це можна робити лише на прохання пацієнта, однак, як часто ми бачимо, що лікар питає у пацієнта згоду в таких питаннях? Досить часто лікарі застосовують патерналістський підхід по відношенню до пацієнта, що унеможливорює активне прийняття «хворим» рішень від напрямків та варіативності лікування до електронного чи паперового формату листка непрацездатності. При цьому на сайті Міністерства охорони здоров'я зазначається, що вже у 2019 році мали б почати функціонувати електронні листки непрацездатності, в яких інформація щодо пацієнтів регулюватиметься в залежності від того, який суб'єкт має доступ до згаданого документу: лікар бачитиме діагноз, роботодавець – дату виходу на роботу.[38] Однак, наразі через неналежне матеріально-технічне забезпечення видача таких електронних «лікарняних» можлива не у всіх лікарнях.

Як чинним законодавством представлена можливість захисту права на медичну таємницю? В Кримінальному кодексі України, в статті 145 передбачено покарання за умисне розголошення лікарської таємниці особою, якій вона стала відома у зв'язку з виконанням професійних чи службових обов'язків, якщо таке діяння спричинило тяжкі наслідки. Тобто, як ми бачимо з диспозиції статті, карається розголошення виключно у випадках, коли особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала, чи не бажала їх настання. Більше того, варто підкреслити, що карається розголошення саме лікарської, а не медичної таємниці. Різниця цих двох понять наводилася вище. На прикладі цих статей можемо пересвідчитись: повноцінне забезпечення реалізації права неможливе без встановлення обов'язку, за невиконання якого наступатиме відповідальність.

Банківська таємниця, згідно статті 60 Закону України «Про банки та банківську діяльність» (далі – Закон), це інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку. Банківською таємницею, зокрема, є:

- 1) відомості про банківські рахунки клієнтів, у тому числі кореспондентські рахунки банків у Національному банку України;
- 2) операції, які були проведені на користь чи за дорученням клієнта, здійснені ним угоди;
- 3) фінансово-економічний стан клієнтів;
- 4) системи охорони банку та клієнтів;
- 5) інформація про організаційно-правову структуру юридичної особи - клієнта, її керівників, напрями діяльності;
- 6) відомості стосовно комерційної діяльності клієнтів чи комерційної таємниці, будь-якого проекту, винаходів, зразків продукції та інша комерційна інформація;
- 7) інформація щодо звітності по окремому банку, за винятком тієї, що підлягає опублікуванню;
- 8) коди, що використовуються банками для захисту інформації;
- 9) інформація про фізичну особу, яка має намір укласти договір про споживчий кредит, отримана під час оцінки її кредитоспроможності.

Згідно статті 61 Закону зобов'язання щодо збереження банківської таємниці покладається на банки шляхом: обмеження кола осіб, що мають доступ до інформації, яка становить банківську таємницю, організації спеціального діловодства з документами, що містять банківську таємницю, застосування технічних засобів для запобігання несанкціонованому доступу до електронних та інших носіїв інформації, застосування застережень щодо збереження банківської таємниці та відповідальності за її розголошення у договорах і угодах між банком і клієнтом.

Службовці банку при вступі на посаду підписують зобов'язання щодо збереження банківської таємниці. Керівники та службовці банків зобов'язані не розголошувати та не використовувати з вигодою для себе чи для третіх осіб конфіденційну інформацію, яка стала відома їм при виконанні своїх службових обов'язків. Банк має право надавати інформацію, яка містить банківську таємницю, приватним особам та організаціям для забезпечення виконання ними своїх функцій або надання послуг банку відповідно до укладених між такими особами (організаціями) та банком договорів, у тому числі про відступлення права вимоги до клієнта, за умови, що передбачені договорами функції та/або послуги стосуються діяльності банку, яку він здійснює відповідно до статті 47 Закону. Органи державної влади, юридичні та фізичні особи, які при виконанні своїх функцій, визначених законом, або наданні послуг банку безпосередньо чи опосередковано отримали в установленому законом порядку інформацію, що містить банківську таємницю, зобов'язані забезпечити збереження такої інформації, не розголошувати цю інформацію і не використовувати її на свою користь чи на користь третіх осіб. У разі заподіяння банку чи його клієнту збитків шляхом витоку інформації про банки та їх клієнтів з органів, які уповноважені здійснювати банківський нагляд, збитки відшкодовуються винними органами.

Стаття 62 Закону регламентує порядок розкриття банківської таємниці щодо юридичних та фізичних осіб банками:

- 1) на письмовий запит або з письмового дозволу відповідної юридичної чи фізичної особи. Інформація щодо рахунка умовного зберігання (ескроу) та операцій за ним розкривається також на письмовий запит бенефіціара. Інформація про залишок коштів на банківському рахунку, майнові права на кошти на якому є предметом обтяження, операції за ним, обтяження, стосовно яких до банку надійшли повідомлення, у тому числі взяті банком на облік, інші обмеження права розпоряджання рахунком розкривається також на письмовий запит обтяжувача, якщо право обтяжувача

на отримання відповідної інформації передбачено правочином, на підставі якого виникає таке обтяження;

2) за рішенням суду;

3) органам прокуратури України, Служби безпеки України, Державному бюро розслідувань, Національній поліції, Національному антикорупційному бюро України, Антимонопольного комітету України - на їх письмову вимогу стосовно операцій за рахунками конкретної юридичної особи або фізичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності за конкретний проміжок часу;

3⁻¹) органам прокуратури України, Державному бюро розслідувань, Національному антикорупційному бюро України у справах щодо виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості в межах їх компетенції - на їх письмову вимогу щодо операцій за рахунками конкретної юридичної особи, фізичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності або фізичної особи за конкретний проміжок часу із зазначенням контрагентів;

3⁻²) Національному антикорупційному бюро України в межах його компетенції, у тому числі у справах щодо виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості, - на його письмову вимогу щодо рахунків, вкладів, правочинів, операцій за рахунками або без відкриття рахунків конкретної юридичної особи, фізичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності або фізичної особи за конкретний проміжок часу із зазначенням контрагентів;

4) центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику: а) на його письмову вимогу щодо наявності банківських рахунків; г) у випадках та в обсязі, визначених Угодою між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки для поліпшення виконання податкових правил й застосування положень Закону США "Про податкові вимоги до іноземних рахунків" (FATCA) та іншими міжнародними договорами, що містять положення про обмін інформацією для податкових цілей, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, або укладеними на їх

підставі міжвідомчими договорами. Порядок розкриття такої інформації встановлюється Національним банком України;

5) центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, на його запит щодо фінансових операцій, пов'язаних з фінансовими операціями, що стали об'єктом фінансового моніторингу (аналізу) згідно із законодавством щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, а також учасників зазначених операцій;

6) органам державної виконавчої служби, приватним виконавцям на їхню письмову вимогу з питань виконання рішень судів та рішень, що підлягають примусовому виконанню відповідно до Закону України "Про виконавче провадження", стосовно наявності та/або стану рахунків боржника, руху коштів та операцій на рахунках боржника за конкретний проміжок часу, а також про інформацію щодо договорів боржника про зберігання цінностей або надання боржнику в майновий найм (оренду) індивідуального банківського сейфа, що охороняється банком;

7) Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку у випадках самостійного подання банком інформації про банк як емітент та адміністративних даних відповідно до законів про цінні папери та фондовий ринок;

8) за рішенням суду Національному агентству з питань запобігання корупції стосовно наявності та стану рахунків, операцій за рахунками конкретної юридичної особи або фізичної особи, фізичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності відповідно до Закону України "Про запобігання корупції";

9) іншим банкам у випадках, передбачених цим Законом та Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів,

одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»;

10) Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, на його письмову вимогу у зв'язку із здійсненням ним виявлення та розшуку активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, - щодо наявності та стану рахунків, операцій за рахунками конкретної юридичної або фізичної особи, фізичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності;

11) центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову та бюджетну політику, з метою здійснення верифікації та моніторингу державних виплат на його запит щодо банківських рахунків фізичних осіб, яким призначено, нараховано та/або здійснено державні виплати, а також фізичних осіб, які звернулися за призначенням державних виплат, операцій списання з рахунків та/або зарахування на рахунки і залишки за такими рахунками на визначену дату або за конкретний проміжок часу.

При цьому, вимога відповідного державного органу на отримання інформації, яка містить банківську таємницю, повинна:

1) бути викладена на бланку державного органу встановленої форми або надіслана в електронному вигляді;

2) бути надана за підписом керівника державного органу (чи його заступника), скріпленого гербовою печаткою, або бути завіреною кваліфікованим електронним підписом керівника державного органу (чи його заступника);

3) містити передбачені цим Законом підстави для отримання цієї інформації;

4) містити посилання на норми закону, відповідно до яких державний орган має право на отримання такої інформації.

Банк має право розкривати інформацію, що містить банківську таємницю, особі (в тому числі яка уповноважена діяти від імені держави), на

користь якої відчужуються активи та зобов'язання банку при виконанні заходів, передбачених програмою фінансового оздоровлення банку, або під час здійснення процедури ліквідації. Національний банк України має право надавати центральному органу виконавчої влади, який забезпечує формування державної фінансової політики, інформацію, яка містить банківську таємницю щодо банків, участь у капіталізації яких бере держава. Державний банк надає інформацію, що містить банківську таємницю, членам наглядової ради державного банку, а також центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної фінансової політики, в обсязі, необхідному для здійснення моніторингу діяльності державного банку та стану виконання стратегії розвитку державного банку.

Особи, винні в порушенні порядку розкриття та використання банківської таємниці, несуть відповідальність згідно із законами України. Стаття 232 Кримінального кодексу України передбачає покарання за умисне розголошення комерційної або банківської таємниці без згоди її власника особою, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, якщо воно вчинене з корисливих чи інших особистих мотивів і завдало істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності. Тут варто зацентувати увагу на тому, що в статті передбачений спеціальний суб'єкт, а саме особа, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, при цьому в особи має бути корисливий або інший особистий мотив. Також слід також зазначити, що тільки прямий чи непрямий умисел може зініціювати застосування цієї статті. Отже, виключно за наявності сукупності цих факторів стаття буде застосовуватися.

Поняття адвокатської діяльності регламентуються статтею 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі – Закон). Згідно неї, адвокатська таємниця це будь-яка інформація, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту адвоката, особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питання, з яких клієнт (особа, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги з

передбачених цим Законом підстав) звертався до адвоката, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, та інші документи і відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності. Інформація або документи можуть втратити статус адвокатської таємниці за письмовою заявою клієнта (особи, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги з передбачених цим Законом підстав). При цьому інформація або документи, що отримані від третіх осіб і містять відомості про них, можуть поширюватися з урахуванням вимог законодавства з питань захисту персональних даних. Обов'язок зберігати адвокатську таємницю поширюється на адвоката, його помічника, стажиста та осіб, які перебувають у трудових відносинах з адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, а також на особу, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю. Адвокат, адвокатське бюро, адвокатське об'єднання зобов'язані забезпечити умови, що унеможливають доступ сторонніх осіб до адвокатської таємниці або її розголошення. У разі пред'явлення клієнтом вимог до адвоката у зв'язку з адвокатською діяльністю адвокат звільняється від обов'язку збереження адвокатської таємниці в межах, необхідних для захисту його прав та інтересів. У такому випадку суд, орган, що здійснює дисциплінарне провадження стосовно адвоката, інші органи чи посадові особи, які розглядають вимоги клієнта до адвоката або яким стало відомо про пред'явлення таких вимог, зобов'язані вжити заходів для унеможливлення доступу сторонніх осіб до адвокатської таємниці та її розголошення. Особи, винні в доступі сторонніх осіб до адвокатської таємниці або її розголошенні, несуть відповідальність згідно із законом. Подання адвокатом в установленому порядку та у випадках, передбачених Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», інформації центральному органу

виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, не є порушенням адвокатської таємниці. Адвокат не несе дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової та кримінальної відповідальності за подання центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, інформації про фінансову операцію, навіть якщо такими діями завдано шкоди юридичним або фізичним особам, та за інші дії, якщо він діяв у межах виконання Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

Кандидат юридичних наук Маркін С. аналізуючи у своїй статті адвокатську таємницю як елемент системи професійної таємниці пропонує наступні специфічні властивості та ознаки, які характеризують дане правове явище.

«1)виникає у сфері професійної діяльності адвоката як консультанта, представника фізичних та юридичних осіб із правових питань;

2)не поширюється на дані, отримані не під час професійної діяльності адвоката або під час надання правової допомоги особою, що не має статусу адвоката (помічника, стажиста, особи, що перебуває в трудових відносинах з адвокатом);

3)можливість збігу (співпадання) адвокатської таємниці та інших конфіденційних даних (зі службовою таємницею, таємницею приватного життя тощо);

4)конфіденційні відомості довіряються адвокату добровільно, на вибір власника інформації, на підставі його вільного волевиявлення;

5) наявність відповідальності за порушення адміністративно-зобов'язуючої норми по збереженню професійної таємниці захисника;

6) відомості, які входять до складу адвокатської таємниці, не повинні бути відомими фактами, знаходитися в публічному доступі, бути доступними до отримання будь-якими зацікавленими третіми особами;

7) можливість встановлення адміністративними нормами правила, що розголошення за певних обставин (певних відомостей) конфіденційної інформації не є розголошенням адвокатської таємниці;

8) зв'язок з морально-етичними нормами;

9) відсутність потреби з'ясування факту заподіяння шкоди розголошенням таємниці як передумови відповідальності адвоката;

10) застосування заходів охорони секретності адвокатом з метою запобігання розголошення конфіденційних відомостей;

11) безумовність дотримання незалежно від часових меж, безстроковість дії заборони розголошення таємниці.» [39, с.100]

Додатково нагадаю, що Кримінальним Кодексом не передбачено кримінальної відповідальності за порушення адвокатської таємниці. Розділ VI Закону передбачає виключно дисциплінарну відповідальність адвоката. Стаття 33 передбачає, що адвоката може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності у порядку дисциплінарного провадження через вчинення ним дисциплінарного проступку, серед яких:

- 1) порушення вимог несумісності;
- 2) порушення присяги адвоката України;
- 3) порушення правил адвокатської етики;
- 4) розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення;
- 5) невиконання або неналежне виконання своїх професійних обов'язків;
- 6) невиконання рішень органів адвокатського самоврядування;

7) порушення інших обов'язків адвоката, передбачених законом передбачених Законом.

Дисциплінарне провадження (згідно статті 33 Закону) - процедура розгляду письмової скарги, яка містить відомості про наявність у діях адвоката ознак дисциплінарного проступку. Дисциплінарне провадження стосовно адвоката здійснюється кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури за адресою робочого місця адвоката, зазначеною в Єдиному реєстрі адвокатів України.

Види дисциплінарних стягнень, які можуть бути застосовані до адвоката передбачені статтею 35 Закону. Серед них:

- 1) попередження;
- 2) зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року;
- 3) для адвокатів України - позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України, а для адвокатів іноземних держав - виключення з Єдиного реєстру адвокатів України.

Згідно статті 36 Закону, право на звернення до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури із заявою (скаргою) щодо поведінки адвоката, яка може бути підставою для дисциплінарної відповідальності, має кожен, кому відомі факти такої поведінки. Не допускається зловживання правом на звернення до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, у тому числі ініціювання питання про дисциплінарну відповідальність адвоката без достатніх підстав, і використання зазначеного права як засобу тиску на адвоката у зв'язку із здійсненням ним адвокатської діяльності. Дисциплінарну справу стосовно адвоката не може бути порушено за заявою (скаргою), що не містить відомостей про наявність ознак дисциплінарного проступку адвоката, а також за анонімною заявою (скаргою).

2.3 Право на честь, гідність та ділову репутацію як особисте немайнове право, спрямоване на захист окремих проявів особистого життя

Стаття 68 Основного закону України на рівні зі статтею 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, в якій проголошується право на свободу вираження поглядів, встановлює обов'язок не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. Продовження та розгалуження цієї норми можемо віднайти у статті 297 Цивільного кодексу, яка встановлює недоторканність честі та гідності фізичної особи та проголошує право кожного на повагу до його гідності та честі. При цьому, у частині третій згаданої статті встановлюється, що фізична особа має право звернутися до суду з позовом про захист її гідності та честі. При цьому, коли ведемо мову про честь, гідність та ділову репутацію, то варто підкреслити, що вони, згідно статті 201 Цивільного кодексу є особистими немайновими благами, які охороняються цивільним законодавством. При цьому особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав. Моральна шкода, зокрема, полягає у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи згідно статті 23 Цивільного кодексу.

У п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 р. №1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» зазначено, що «чинне законодавство не містить визначення понять гідності, честі чи ділової репутації, оскільки вони є морально-етичними категоріями та одночасно особистими немайновими правами, яким закон надає значення самостійних об'єктів судового захисту. Зокрема, під гідністю слід розуміти визнання цінності кожної фізичної особи як унікальної біопсихосоціальної цінності. З честю пов'язується позитивна соціальна оцінка особи в очах оточення, яка ґрунтується на відповідності її діянь (поведінки) загальноприйнятим уявленням про добро і зло. Під діловою репутацією фізичної особи розуміється набута особою суспільна оцінка її ділових і професійних рис у

процесі виконанні трудових, службових, громадських чи інших обов'язків. Під діловою репутацією юридичної особи, в тому числі підприємницьких товариств, фізичних осіб-підприємців, адвокатів, нотаріусів та інших осіб, розуміється оцінка їхньої підприємницької, громадської, професійної чи іншої діяльності, яку здійснює така особа як учасник суспільних відносин.

Вибір способу захисту особистого немайнового права, зокрема права на повагу до гідності та честі, права на недоторканність ділової репутації, належить позивачеві. Разом із тим особа, право якої порушено, може обрати як загальний, так і спеціальний способи захисту свого права, визначені законом, який регламентує конкретні цивільні правовідносини».[40, п. 3] У зв'язку з цим суди повинні брати до уваги, що відповідно до статті 275 ЦК України захист особистого немайнового права здійснюється у спосіб, встановлений главою 3 цього Кодексу, а також іншими способами відповідно до змісту цього права, способу його поширення та наслідків, що їх спричинило це порушення. До таких спеціальних способів захисту належать, наприклад, спростування недостовірної інформації та/або право на відповідь (стаття 277 Цивільного кодексу України), заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права (стаття 278 Цивільного кодексу України) тощо. [40, п. 3]

Стаття 277 Цивільного кодексу України передбачає, що фізична, особисті немайнові права якої порушено внаслідок поширення про неї недостовірної інформації, має право на відповідь, а також на спростування цієї інформації. Ті самі права щодо юридичних осіб передбачені у частині першій статті 94 Цивільного кодексу.

При цьому суди повинні враховувати такі відмінності: а) при спростуванні поширена інформація визнається недостовірною, а при реалізації права на відповідь — особа має право на висвітлення власної точки зору щодо поширеної інформації та обставин порушення особистого немайнового права без визнання її недостовірною; б) спростовує недостовірну інформацію особа, яка її поширила, а відповідь дає особа, стосовно якої поширено інформацію

(частина друга пункт 5 постанови Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 р. №1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи»). При цьому варто зазначити, що право на відповідь, а також на спростування недостовірної інформації щодо особи, яка померла, належить членам її сім'ї, близьким родичам та іншим заінтересованим особам згідно статті 277 Цивільного кодексу. Важливо відмітити, що у разі подання посадовою чи службовою особою при виконанні своїх посадових (службових) обов'язків неправдивої інформації, то поширювачем інформації вважається юридична особа, у якій вона працює. (стаття 277 Цивільного кодексу). При цьому якщо невідома особа поширила інформацію, то фізична особа, право якої порушено, може звернутися до суду із заявою про встановлення факту недостовірності цієї інформації та її спростування. Якщо недостовірна інформація міститься у документі, який прийняла (видала) юридична особа, цей документ має бути відкликаний. Фізична особа, особисті немайнові права якої порушено у друкованих або інших засобах масової інформації, має право на відповідь, а також на спростування недостовірної інформації у тому ж засобі масової інформації в порядку, встановленому законом. Якщо відповідь та спростування у тому ж засобі масової інформації є неможливими у зв'язку з його припиненням, така відповідь та спростування мають бути оприлюднені в іншому засобі масової інформації, за рахунок особи, яка поширила недостовірну інформацію. Спростування недостовірної інформації здійснюється незалежно від вини особи, яка її поширила.[11, ст. 277]

Окремо слід виділити особливості наслідків для викривача за можливого порушення особистих немайнових прав та фізичної особи, права якої порушені. Згідно Закону України «Про запобігання корупції» (далі – Закон), а саме статті 53⁻⁸ викривач не несе юридичної відповідальності за повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону, поширення зазначеної у повідомленні інформації, незважаючи на можливе порушення таким

повідомленням своїх службових, цивільних, трудових чи інших обов'язків або зобов'язань. Повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону не може розглядатися як порушення умов конфіденційності, передбачених цивільним, трудовим або іншим договором (контрактом). Викривач звільняється від цивільно-правової відповідальності за майнову та/або моральну шкоду, завдану внаслідок здійснення повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону, крім випадку здійснення завідомо неправдивого повідомлення. У разі неумисного повідомлення викривачем недостовірної інформації вона підлягає спростуванню у порядку, визначеному Цивільним кодексом України

При цьому у фізичної особи, особисті немайнові права якої порушено внаслідок повідомлення викривачем інформації про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» через зовнішні канали повідомлення наявне право на відповідь.

Стаття 278 ЦК встановлює заборону поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права, а саме: якщо особисте немайнове право фізичної особи порушене у газеті, книзі, кінофільмі, теле-, радіопередачі тощо, які готуються до випуску у світ, суд може заборонити розповсюдження відповідної інформації. Якщо особисте немайнове право фізичної особи порушене в номері (випуску) газети, книзі, кінофільмі, теле-, радіопередачі тощо, які випущені у світ, суд може заборонити (припинити) їх розповсюдження до усунення цього порушення, а якщо усунення порушення неможливе, - вилучити тираж газети, книги тощо з метою його знищення.

Задовольняючи позов, суд повинен у резолютивній частині рішення зазначити, чи було порушено особисте немайнове право особи, яка саме інформація визнана недостовірною та порочить гідність, честь чи ділову репутацію позивача, а також вказати на спосіб захисту порушеного особистого немайнового права. Якщо суб'єктивну думку висловлено в брутальній,

принизливій чи непристойній формі, що принижує гідність, честь чи ділову репутацію, на відповідача може бути покладено обов'язок відшкодувати моральну шкоду. Оціночні судження не підлягають спростуванню. Позивач має можливість захистити свої права через надане йому законодавством право на відповідь, а також на власне тлумачення справи у тому самому засобі масової інформації з метою обґрунтування безпідставності поширених суджень, надавши їм іншу оцінку.[40, п.19]

З Єдиного державного реєстру судових рішень бачимо, що більшість справ виникають на стику двох гарантованих Конституцією прав людини, а саме: права на честь, гідність та ділову репутацію та права на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів та переконань. При цьому, згідно статті 614 ЦК особа, яка порушила зобов'язання, несе відповідальність за наявності її вини (умислу або необережності), якщо інше не встановлено договором або законом. Особа є невинуватою, якщо вона доведе, що вжила всіх залежних від неї заходів щодо належного виконання зобов'язання. Відсутність своєї вини доводить особа, яка порушила зобов'язання. Тобто, встановлюється так звана «презумпція винуватості особи». Згідно Цивільного процесуального кодексу проблеми (далі – ЦПК) доказування у цивільному судочинстві розглядаються через принцип змагальності, (частина 1 ст. 12 ЦПК), обов'язок доказування покладається на сторін (частина 3 ст. 12, частина 1 ст. 81 ЦПК). Розглянувши рішення судів маємо можливість переконатися в тому, що ключовим в доказуванні є розмежування оціночних суджень та фактичних тверджень згідно пунктів 19, 21 Постанови Пленуму ВС України від 27 лютого 2009 року №1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи». Відповідно до частини другої статті 30 Закону України «Про інформацію» оціночними судженнями, за винятком образи чи наклепу, є висловлювання, які не містять фактичних даних, зокрема критика, оцінка дій, а також висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, з огляду на характер використання мовних засобів, зокрема

гіпербол, алегорій, сатири. Оціночні судження не підлягають спростуванню та доведенню їх правдивості. Саме тому вирішальним в більшості справ є аналіз інформації, яка була висловлена з метою визначення, до якої з двох категорій (оціночне судження чи фактичне твердження) вона належить. Принагідно слід згадати, що більшість справ стосуються посадових та/або службових осіб, уповноважених виконувати функції держави[41],[42],[43]. Європейський суд з прав людини з цього приводу у своєму рішенні (п.41) по справі «Яновські проти Польщі» заява № 25716/94 від 21.01.1999 відзначив, що «рамки прийнятної критики стосовно державних службовців, що діють як посадові особи, як і на адресу політиків, мають бути ширшими. Якщо вони діяли без правової підстави, то мають очікувати критики з боку громадян і бути готовими до того, що вона може іноді виражатися в різкій чи сильній формі.»[44, п. 28]

Тобто, узагальнюючи, можемо сказати, що публічні особи мають бути готовими до того, що їх приватне та публічне життя, дії та вислови будуть активно обговорюватись, критикуватись суспільством.

2.4 Право на індивідуальність як особисте немайнове право, спрямоване на захист окремих проявів особистого життя.

Згідно статті 23 Конституції України кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості. З цієї норми поступово випливає право на індивідуальність фізичної особи, закріплене в статті 300 Цивільного кодексу. При цьому, частина друга статті уточнює, що фізична особа має право на збереження своєї національної, культурної, релігійної, мовної самобутності, а також право на вільний вибір форм та способів прояву своєї індивідуальності, якщо вони не заборонені законом та не суперечать

моральним засадам суспільства. При цьому Сімейний кодекс в статті 51 закріплює повагу до індивідуальності між специфічними суб'єктами: чоловіком та дружиною.

Доктор юридичних наук Стефанчук Р., звертаючись до індивідуальності як до особистого немайнового блага фізичної особи, характеризує її як «сукупність фізичних даних, психічних властивостей, характерних рис і досвіду кожної особистості, що відрізняють її від інших осіб»[5, с. 444] Аспірантка кафедри теорії та філософії права Смірнова І. ж стає на позицію, що «важливими властивостями індивідуальності є активність та суверенність внутрішнього світу особистості, вибірковість в її ставленні до природної та суспільної дійсності та усвідомленої реалізації конкретного спрямування у розвитку власних сутнісних сил, здатність бути самостійним суб'єктом власної життєдіяльності»[45, с. 257]. В коментарі до вищезгаданої статті Цивільного кодексу зазначається, що до структури індивідуальності включають цілу низку особливостей фізичної особи, що пов'язані з її національною, культурною, релігійною, мовною та іншою самобутністю. Саме дані особливості можуть виражатись у:

- а) зовнішньому вигляді фізичної особи ;
- б) її голосі і мові;
- в) манері поведінки;
- г) інтелектуальному, культурному та освітньому рівні;
- д) інших характерних ознаках, які вирізняють фізичну особу серед інших.

З вищенаведеного випливає, що при кореляції згаданих характеристик формується цілісне сприйняття особи, як певного індивідуума. [46, п. 2]

Одним з проявів захисту права на індивідуальність є встановлення в судовому порядку етнічної приналежності, що за радянських часів приховувалася. В статті 1 Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин від 01.02.1995 року, ратифікованої Законом України «Про ратифікацію Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних

меншин», встановлено, що захист національних меншин та прав і свобод осіб, які належать до цих меншин, є невід'ємною частиною міжнародного захисту прав людини і як такий є одним з напрямків міжнародного співробітництва. Проте, аналізуючи тексти рішень, варто відзначити, що виконавчі органи первинної ланки районного відділу державної реєстрації актів цивільного стану не схильні вносити зміни до актів реєстрації цивільного стану, не зважаючи на звернення громадян[47], [48]. При цьому, в частині справ органи аргументують висновки-відмови про внесення змін та виправлень актових записів, оскільки «вирішення даного питання не належить до компетенції органів державної реєстрації актів цивільного стану».[50]

2.5 Право на таємницю кореспонденції та недоторканність житла як особисте немайнове право, спрямоване на захист окремих проявів особистого життя.

Статті 30 та 31 Конституції України передбачають, що кожному гарантується недоторканність житла, не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду. У невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку. При цьому на захист права встановлює і Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод у статті 8: «кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для

запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.»

Розглядаючи вищенаведене право, поступово переходимо до об'єктів захисту: Що ми можемо вважати «житлом»? Для цього варто звернутися до Житлового кодексу УРСР(далі – ЖК УРСР). Згідно статті 379 «Житлом фізичної особи є житловий будинок, квартира, інше приміщення, призначені та придатні для постійного проживання в них». Однак не тільки ЖК УРСР встановлює визначення поняття житла. Кримінальний процесуальний кодекс (далі – КПК) пояснює термін «житло» у частині 2 ст. 233, згідно з якою «під житлом особи розуміється будь-яке приміщення, яке знаходиться у постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового перебування в ньому фізичних осіб, а також всі складові частини такого приміщення». При цьому, коментар до статті роз'яснює: «житлом, що потребує надання дозволу особи, яка в ньому проживає, або наявності правових підстав у вигляді ухвали слідчого судді на проникнення до такого житла, слід розуміти будь-яке приміщення чи частину приміщення, що перебуває в постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від форми власності, пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб і використовується певною або разом з нею й іншими особами для проживання. Складовими частинами такого приміщення слід вважати конструктивно пов'язані з ним інші приміщення, які забезпечують або створюють умови для користування житлом і використовуються особами, котрі в ньому проживають. Правомірність зведення такого житла чи пристосування його до умов проживання на тимчасовій або постійній основі, право власності іншої особи на житло не впливає на обов'язковість отримання підстав у вигляді дозволу на проникнення від особи, яка ним фактично володіє, або ухвали слідчого судді» [51]

Варто відзначити, згідно частини другої згаданої статті захист розповсюджується в тому числі і на «інше володіння особи», такі як

транспортні засоби, земельні ділянки, гаражі чи інші будівлі, чи приміщення «побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення тощо, які знаходяться у володінні особи».

Як роз'яснив Пленум Верховного Суду України в постанові від 28 березня 2008 року № 2 «Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства», до житла ми можемо віднести:

1) особистий будинок з усіма приміщеннями, які призначені для постійного чи тимчасового проживання в них, а також ті приміщення, які хоча й не призначені для постійного чи тимчасового проживання в них, але є складовою будинку;

2) будь-яке житлове приміщення, незалежно від форми власності, яке належить до житлового фонду і використовується для постійного або тимчасового проживання (будинок, квартира в будинку будь-якої форми власності, окрема кімната в квартирі тощо);

3) будь-яке інше приміщення або забудова, які не належать до житлового фонду, але пристосовані для тимчасового проживання (дача, садовий будинок тощо).

Пленум Верховного Суду у згаданій постанові зазначив, що згідно з вимогами статті 17 Закону України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» судам необхідно враховувати, що відповідно до практики Європейського суду з прав людини поняття «житло» у пункті 1 статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод охоплює не лише житло фізичних осіб. Воно може поширюватися на офісні приміщення, які належать фізичним особам, а також офіси юридичних осіб, їх філій та інші приміщення.[52, п.11]

Проте, як згадується в науково-методичному посібнику для суддів, з точки зору Європейського Суду з прав людини, «термін «житло» в тлумаченні Суду означає насамперед місце, де особа є «вдома». Цей висновок напрошується в результаті аналізу семантичного значення цього терміну офіційними мовами Конвенції. Так, в англійському тексті вживається «home», що значить дім, житло; батьківщина; at home – удома; у французькому – «domicile» – житло; місце проживання; а domicile – вдома»[53, с. 158].

Як зазначає суддя Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду Ірина Фаловська: «поняття «житло» охоплює місце, облаштоване особою як її дім, навіть якщо його заснування не відповідало чинному законодавству», посилаючись на рішення в справі «Кривіцька та Кривіцький проти України» від 2 березня 2011 року В цьому рішенні зазначено, що згідно з Конвенцією поняття «житло» не обмежується приміщенням, яке законно займано або створено»[54] В контексті захисту права на житло варто згадати про справу "Ромен і Шміт проти Люксембургу", в якій в двох заявників в офісі був здійснений обшук з метою вилучення листа адресованого Прем'єр-міністру головою Департаменту із земельного реєстру та державної власності. Оскільки даний офіс був одночасно і помешканням одного з заявників, а саме пані Шміт, вона зазначала, що в цьому випадку обшук був необґрунтованим втручанням у право на повагу до її житла.[55]

Існування в Кримінальному кодексі України статті 162 що передбачає покарання за незаконне проникнення до житла чи до іншого володіння особи, незаконне проведення в них огляду чи обшуку, а так само незаконне виселення чи інші дії, що порушують недоторканність житла громадян, тим самим забезпечуючи захист права на житло.

Як вже зазначалося вище, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод статті 8 передбачає право на повагу, зокрема до кореспонденції. Стаття 31 Основного закону України так само гарантує кожному таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках,

передбачених законом, з метою запобігти злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо.

Якщо ж вести мову про охорону та захист права на таємницю кореспонденції, то вона гарантується, зокрема, статтею 9 Закону України «Про телекомунікаційні мережі», в якій зазначено, що охорона таємниці телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються технічними засобами телекомунікацій, та інформаційна безпека телекомунікаційних мереж гарантуються Конституцією та законами України. Зняття інформації з телекомунікаційних мереж заборонене, крім випадків, передбачених законом. Оператори, провайдери телекомунікацій зобов'язані вживати відповідно до законодавства технічних та організаційних заходів із захисту телекомунікаційних мереж, засобів телекомунікацій, інформації з обмеженим доступом про організацію телекомунікаційних мереж та інформації, що передається цими мережами [56, ст. 9]. Також стаття 6 Закону України «Про поштовий зв'язок» передбачає, що таємниця поштових відправлень, у тому числі листування та іншої письмової кореспонденції, електронних повідомлень, що пересилаються (передаються) засобами зв'язку, гарантується Конституцією та законодавством України. Оператори вживають організаційно-технічних заходів щодо захисту інформації згідно із законодавством України. Виймка та огляд письмової кореспонденції, вкладень в інших поштових відправленнях, одержання будь-яких довідок щодо них заборонено, крім випадків, визначених законом. При цьому стаття 163 Кримінального кодексу України встановлює санкцію за порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер. Одним з рішень Європейського суду з прав людини, що стосується таємниці кореспонденції є справа Халфорд проти Сполученого Королівства, в якій заявниця стверджувала, що її дзвінки з дому та офісних телефонів були перехоплені з метою отримання інформації, яка буде використана проти неї. В процесі

розгляду Суд відмітив, що «стаття 8 Конвенції застосовується до скарг, як щодо як офісних, так і домашніх телефонів».[57]

Тим не менш, варто визнати, що право на таємницю кореспонденції не є абсолютним, та може бути обмеженим.

Наприклад, відповідно до ст. 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» у кожному випадку наявності підстав для проведення зазначених оперативно-розшукових заходів має бути заведено оперативно-розшукову справу. Оскільки ці дії суттєво обмежують конституційне право особи на конфіденційність кореспонденції і телефонних розмов, закон дозволяє їх застосовувати лише щодо особи, в діях якої є ознаки тяжкого злочину. Право контролю, фіксації і документування розмов та інших дій осіб за наявності підстав вважати їх причетними до організованої злочинної діяльності, фіксації та документування факту телефонної розмови між громадянами, надсилання листа або телеграфного повідомлення мають й органи, які відповідно до Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» її здійснюють. З метою отримання упереджувальної інформації у разі загрози вчинення терористичного акту або при проведенні антитерористичної операції Служба безпеки України згідно із Законом України «Про боротьбу з тероризмом», а саме статтею 5, має право здійснювати оперативно-технічні пошукові заходи у системах і каналах телекомунікацій, які можуть використовуватися терористами. Згідно частини дванадцятої статті 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» одержані внаслідок оперативно-розшукової діяльності відомості, що стосуються особистого життя, честі, гідності людини, якщо вони не містять інформації про вчинення заборонених законом дій, зберіганню не підлягають і повинні бути знищені.

Законодавством України також передбачено певні обмеження права кожного на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, пов'язані з особливостями правового статусу окремих осіб. Зокрема, відповідно до статі 7 Закону України «Про попереднє ув'язнення»

передачі і посилки осіб, щодо яких як запобіжний захід обрано взяття під варту, що надходять на їх ім'я, підлягають огляду, а листування – перегляду. Згідно з Кримінально-виконавчим кодексом України, а саме статтею 113: «кореспонденція, яку одержують і надсилають засуджені до відбування покарання у виправних колоніях мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання, середнього та максимального рівня безпеки, підлягає перегляду», але згідно частини четвертої вказаної статті «кореспонденція, яку засуджені адресують Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, Європейському суду з прав людини, а також іншим відповідним органам міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, уповноваженим особам таких міжнародних організацій, до суду та прокуророві, перегляду не підлягає і надсилається за адресою протягом доби з часу її подачі. Кореспонденція, яку засуджені одержують від зазначених органів та осіб, перегляду не підлягає».

У справі «Беляєв та Дігтяр проти України» заявники, що перебували відбували покарання у вигляді довічного позбавлення волі, скаржилися на порушення статті 8 через те, що, як заявляє один з заявників, «під час свого перебування в Роменській виправній колонії він намагався переслати низку листів, у тому числі таким адресатам:

(i) Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини (листи від 20 грудня 2004 року, 5 січня та 14 лютого 2005 року);

(ii) Генеральній прокуратурі України (листи від 25 жовтня 2004 року, 14 лютого та 14 липня 2005 року);

(iii) Координаційному комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентові України (листи від 25 жовтня 2004 року та 4 січня 2005 року);

(iv) Європейському суду з прав людини (лист від 26 липня 2005 року);

(v) Комісару Ради Європи з прав людини (лист від 26 липня 2005 року), однак вищезазначені листи були прочитані працівниками Роменської виправної колонії та повернуті йому». Як зазначається у справі, законодавство,

що діяло на той час, а саме Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 липня 2003 року статтею 113 передбачало, *inter alia*, що кореспонденція, яку одержують і надсилають засуджені, підлягає перегляду. Листи на адресу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або прокуратури перегляду не підлягають. В своєму рішенні Європейський Суд з прав людини підкреслив «відсутність достатніх гарантій сфері могла мати наслідком свавільні відмови відсилати деякі листи заявників, як вони стверджували. Отже, Суд констатує, що мало місце порушення статті 8 Конвенції щодо обох заявників стосовно їхнього права на кореспонденцію протягом попереднього ув'язнення» [58]»

Цікава ситуація вбачається в справі «Михайлюк та Петров проти України», заява № 11932/02, рішення від 10 грудня 2009 року, де «заявник, що був працівником Чорноморської виправної колонії N 74, та мав кімнату у гуртожитку, розташованому на території колонії, який мав таку ж поштову адресу, що і колонія. Заявники стверджували, що листи, адресовані їм, від національних та міжнародних судів, які надходили на адресу проживання заявниці, були незаконно відкриті та переглянуті органами-відповідачами. Національні суди відмовляли у задоволенні вимог (а саме компенсації матеріальної шкоди) через те, національний суд постановив, що відповідно до статті 28 Виправно-трудоного кодексу України від 1970 року та статті 7 Закону України «Про попереднє ув'язнення» від 1993 року адміністрація колонії була уповноважена переглядати всю кореспонденцію, яка надходила до неї. Оскільки кімната заявника була розташована на території колонії, його кореспонденція переглядалася відповідно до правил, що застосовувалися до кореспонденції засуджених. При цьому, ключовим є те, вищезазначені законодавчі акти передбачали перегляд кореспонденції визначеної категорії осіб, а саме осіб, узятих під варту, чи осіб, що відбувають покарання в установах системи відбування покарань, до яких заявники не відносились». [59]

РОЗДІЛ III

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ

Згідно статті 15 Глави 3 Розділу першого Книги першої Цивільного Кодексу України, кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорування та на захист свого інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства. При цьому, одним із ключових варіантів захисту цивільних прав та інтересів є судовий захист, як твердить стаття 16 Цивільного кодексу. Окрім цього вона встановлює такі способи захисту цивільних прав та інтересів:

- 1) визнання права;
- 2) визнання правочину недійсним;
- 3) припинення дії, яка порушує право;
- 4) відновлення становища, яке існувало до порушення;
- 5) примусове виконання обов'язку в натурі;
- 6) зміна правовідношення;
- 7) припинення правовідношення;
- 8) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди;
- 9) відшкодування моральної (немайнової) шкоди;
- 10) визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб.

Суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений договором або законом чи судом у визначених законом випадках. При цьому встановлюється право Суду відмовити у захисті цивільного права та інтересу особи в разі, якщо дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також у випадку зловживання правом в інших формах, при недодержанні моральних засад суспільства та

використання цивільних прав з метою неправомірного обмеження конкуренції, зловживання монопольним становищем на ринку, а також через недобросовісну конкуренцію. Важливо також наголосити, що згідно статті 17 Цивільного кодексу, існують такі суб'єкти, що уповноважені на захист цивільних прав та інтересів, як: Президент України, органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, нотаріус (стаття 18 Цивільного кодексу). Згідно статті 1 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» Уповноважений Верховної Ради України з прав людини здійснює парламентський контроль за дотриманням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції на постійній основі

При цьому, щодо частини вищенаведених суб'єктів встановлюється так званий «запобіжник»: рішення, прийняте зазначеними органами щодо захисту цивільних прав та інтересів, не є перешкодою для звернення за їх захистом до суду (частина третя статті 17 Цивільного кодексу). Відповідно до Конституції України, кожна фізична особа має право на життя, право на охорону здоров'я, право на безпечне для життя і здоров'я довкілля, право на свободу та особисту недоторканність, право на недоторканність особистого і сімейного життя, право на повагу до гідності та честі, право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, право на недоторканність житла, право на вільний вибір місця проживання та на свободу пересування, право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, як зазначає стаття 270 Цивільного кодексу. При цьому, згідно статті 275 Цивільного кодексу фізична особа має право на захист свого особистого немайнового права від протиправних посягань інших осіб. Щодо інших суб'єктів захисту, юридичних осіб, то вони теж мають певний спектр особистих немайнових прав, зокрема: право на недоторканність її ділової репутації, на таємницю кореспонденції, на інформацію та інші особисті немайнові права, які можуть їй належати.

Як зазначається у статті «Цивільно-правовий захист немайнових прав фізичної особи за законодавством України» Данильченко О. В.: «способи захисту доречно поділяти на загальні і спеціальні, що і відображено в сучасному цивільному законодавстві. До загальних способів відносять: визнання права, визнання правочину недійсним, припинення дій, що порушують право особи, відновлення становища, що існувало до порушення права, відшкодування матеріальної і моральної шкоди, визнання незаконним рішення органу влади або органу місцевого самоврядування. Спеціальними способами законодавець визначив спростування недостовірної інформації; заборону поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права, право на відповідь, право на вилучення і заміну документа, яким порушено особисте немайнове право особи.[60, с. 604]

Складовою реалізації права на особисте (приватне) життя є право на ефективний засіб юридичного захисту. Кожен, чий права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження.[9]

Станом на сьогодні, звертаючись до Єдиного державного реєстру судових рішень, право на особисте (приватне) життя згадується в контексті необхідності проведення закритого судового розгляду, посилаючись на статтю 32 Конституції України, яка визначає, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. При цьому згадується стаття 55 Конституції, котра зазначає, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом. З огляду на приписи ст. 301 ЦК України, суд зобов'язаний допустити закритий судовий розгляд за клопотанням особи, яка бере участь у справі в усіх справах, в усіх випадках, коли предметом дослідження в суді є обставини особистого життя людини. Оскільки сфера особистого життя людини є широкою і водночас законом не визначена, то будь-які відомості, пов'язані із особою, можуть тлумачитися як такі, що є її особистим життям.

З метою визначення, чи отримана інформація має бути оприлюднена створений трискладовий тест. Згідно нього, існує три вимоги, задовольнив які публічний інтерес вважається таким, що переважає над приватним. Отже, основними критеріями є:

- 1) втручання здійснене «згідно із законом»;

При цьому слід зазначити, що вимога «законності» передбачає не тільки наявність нормативно-правового акту, що регулюватиме питання, що постає, а необхідність акту бути доступним і передбачуваним, тобто, сформульованим достатньо точно, щоби громадянин міг – з належною допомогою, в разі необхідності – погоджувати з ним свою поведінку. Для виконання цих вимог національне право має передбачати належний правовий захист від свавілля і відповідно встановлювати з достатньою чіткістю межі повноважень, наданих компетентним органам влади, та порядок їхньої реалізації; Суд вважає принциповим наявність чітких детальних норм, що регулюють сферу і порядок застосування заходів, а також наявність мінімального захисту стосовно порядку надання подібних відомостей, оскільки завдяки цьому забезпечуються достатні гарантії проти можливого свавілля та зловживання правом [27, с.15]

- 2) воно відповідає законній (легітимній) меті;

- 3) воно «необхідне в демократичному суспільстві» - щоб вирішити питання про те, чи були оскаржувані заходи «необхідними в демократичному суспільстві», проводиться аналіз, чи були – з точки зору всієї справи в цілому – мотиви, наведені в обґрунтуванні цих заходів, доречними і достатніми, а також пропорційними переслідуванню законним цілям [27, с.17]

Тест носить таку назву, оскільки складається з трьох складових-умов, наявність яких (усіх разом) вимагається для обмеження доступу до інформації. «Трискладовий тест» інколи також називають перевіркою на суспільний інтерес, оскільки його останнім критерієм є з'ясування того, в чому полягає більший суспільний інтерес – у наданні інформації чи обмеженні доступу до неї.[61, с. 22]

В статті 32 Конституції України зазначається, в яких саме випадках допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди. До цих випадків варто віднести: визначені законом випадки та інтереси національної безпеки в інтересах економічного добробуту в інтересах прав людини. Для попередження дискреції встановлюються такі запобіжники, як право кожного громадянина знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями про себе, які не є державною або іншою захищеною законом таємницею. Належним буде відмітити, що кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації в рамках статті 32 Конституції України.[62]

3.1 Обмеження права на особисте життя в умовах епідеміологічної ситуації

Постановою Кабінету Міністрів України "Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2" №211 від 11 березня 2020, зі змінами та доповненнями, (далі – Постанова №211), винесеної відповідно до статті 29 Закону України "Про захист населення від інфекційних хвороб" з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, з урахуванням рішення Державної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій від 10 березня 2020, з 12 березня 2020 до 11 травня 2020 на всій території України встановлено карантин.

Поряд з цим, розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про переведення єдиної державної системи цивільного захисту у режим надзвичайної ситуації» від 25 березня 2020 N 338-р для єдиної державної системи цивільного захисту на всій території України встановлено режим надзвичайної ситуації до 11 травня 2020 року.

Відповідно до п. 2. Постанова №211 серед цілого ряду обмежень заборонено:

- перебування в громадських місцях без вдягнутих засобів індивідуального захисту, зокрема респіратор або захисної маски, у тому числі виготовлених самостійно;
- відвідування парків, скверів, зон відпочинку, лісопаркових та прибережних зон, крім вигулу домашніх тварин однією особою та в разі службової необхідності;
- роботу суб'єктів господарювання, яка передбачає приймання відвідувачів, зокрема закладів громадського харчування (ресторанів, кафе тощо), торговельно-розважальних центрів, інших закладів розважальної діяльності, фітнес-центрів, закладів культури, торговельного і побутового обслуговування населення, крім конкретного переліку установ (організацій) та суб'єктів господарювання критичної інфраструктури

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 17.03.2020 №530-IX і внесено зміни до ряду законодавчих актів України, у тому числі до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України, пов'язані із посиленням відповідальності за порушення правил щодо карантину людей та санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням.

Аналізуючи вищеперелічені законодавчі зміни та нормативні документи на підставі яких вони винесені, ряд норм носять неоднозначний характер, не

узгоджуються або лише частково узгоджуються з чинними нормами законів та Конституції.

Так, згідно статті 8 Конституції в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії.

Виключно законами України визначаються права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина (стаття 92 Конституції).

Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом (стаття 33 Конституції).

Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом (стаття 42 Конституції).

Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб (стаття 43 Конституції).

Відповідно до положень статті 29 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» карантин встановлюється та відміняється Кабінетом Міністрів України. Рішення про встановлення карантину, а також про його відміну негайно доводиться до відома населення відповідної території через засоби масової інформації. У рішенні про встановлення карантину зазначаються обставини, що призвели до цього, визначаються межі території карантину, затверджуються необхідні профілактичні, протиепідемічні та інші заходи, їх виконавці та терміни проведення,

встановлюються тимчасові обмеження прав фізичних і юридичних осіб та додаткові обов'язки, що покладаються на них, підстави та порядок обов'язкової самоізоляції, перебування особи в обсерваторії (обсервації), госпіталізації до тимчасових закладів охорони здоров'я (спеціалізованих шпиталів). Карантин встановлюється на період, необхідний для ліквідації епідемії чи спалаху особливо небезпечної інфекційної хвороби. На цей період можуть змінюватися режими роботи підприємств, установ, організацій, вноситися інші необхідні зміни щодо умов їх виробничої та іншої діяльності.

Таким чином положення ст.29 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» щодо встановлення тимчасових обмежень прав фізичних осіб та додаткових обов'язків, що покладаються на них рішенням Кабінету Міністрів України про встановлення карантину не узгоджуються зі статтею 92 Конституції, згідно якої виключно законами України визначаються права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина. Саме відповідно до суперечливих положень ст.29 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» винесено Постанову №211 яка містить цілий ряд заборон та обмежень особистих прав і свобод громадян та не є законом. Крім того, згідно положень вищевказаної статті 29 Кабінетом Міністрів України можуть змінюватися режими роботи підприємств, установ, організацій, вноситися інші необхідні зміни щодо умов їх виробничої та іншої діяльності, що знову ж таки суперечить нормам Конституції України викладеним вище та не є підставою для заборони діяльності, хоч і на певний період, суб'єктів господарювання. Зміна режиму роботи та умов виробничої діяльності зовсім не тотожні забороні діяльності взагалі.

Відповідно до статті 8 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» фінансування профілактичних і протиепідемічних заходів здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України та місцевих бюджетів, а у випадках, передбачених законом, за рахунок коштів підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності, а також

коштів фізичних осіб. У зв'язку з викладеним та на підставі відсутності, передбачених законом норм, щодо обов'язку громадян України самостійно і за власний кошт придбавати чи виготовляти захисні маски, положення Постанови №211 щодо заборони перебування в громадських місцях без вдягнутих засобів індивідуального захисту, зокрема респіратора або захисної маски не може бути виконано, оскільки органи виконавчої влади за рахунок коштів держбюджету не забезпечили громадян України зазначеними засобами захисту відповідно до вимог закону «Про захист населення від інфекційних хвороб». При цьому невиконання органами виконавчої визначених законом вимог відбувається на фоні впровадження надвисоких штрафів (починаючи з 17 тисяч грн.) за порушення правил щодо карантину людей згідно ст.44-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення та кримінальної відповідальності за порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням згідно ст.325 Кримінального кодексу України.

Як повідомляє інформаційне агентство "ЛІГА:ЗАКОН" «в Єдиному державному реєстрі судових рішень вже є майже півтори тисячі постанов судів щодо розгляду адміністративних правопорушень за ст. 44-3 «Порушення правил щодо карантину людей» Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Більшість протоколів складено на представників малого та середнього бізнесу. Найчастіше притягуються до адміністративної відповідальності за торгівлю продуктами харчування без захисних масок та рукавичок, перевезення більшої кількості пасажирів, ніж дозволено, за здійснення прийому відвідувачів закладами громадського харчування, торгівлю непродовольчими та побутовими товарами тощо.

Що стосується штрафних санкцій, то 77 постанов винесено відносно підприємців і їхніх найманих працівників, яких оштрафували на 17000грн (справи 226/801/20, 214/2344/20 тощо). У 6 постановах відносно підприємців вже було застосовано штраф у розмірі 34000грн

(наприклад, 344/4583/20, 482/517/20, 225/1786/20) І лише одна постанова містила штраф у розмірі 30005грн. З усього масиву постанов, у більшості випадків, суди не в змозі притягти осіб до адміністративної відповідальності через численні порушення, які допускаються при складанні протоколів. Внаслідок чого їх повертають або ж закривають провадження у зв'язку з відсутністю складу/події правопорушення» [63]

На жаль, поодинокими на сьогоднішній день є судові рішення щодо порушення карантину в яких зазначаються існуючі законодавчі та інші нормативні прогалини, які унеможливають притягнення до відповідальності.

Зокрема, суддею Кельменецького районного суду Чернівецької області за результатами розгляду справи, «що надійшла від Кельменецького ВП ГУНП про притягнення до адміністративної відповідальності за ст.44-3 КУпАП потенційного правопорушника, не працюючого, що останній притягується до адміністративної відповідальності за те, що 06.04.2020 року о 12 годині 00 хвилин на зупинці громадського транспорту в с. Нагоряни Кельменецького району Чернівецької області, перебував без захисної маски у громадському місці, чим порушив вимоги підпункту 1 пункту 2 постанови Кабінету Міністрів України від 11.03.2020р.№ 211 в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 02.04.2020р.№ 255 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2». Правопорушник пояснив, що він не мав змоги придбати в селі захисну маску чи виготовити її, тому перебував на зупинці громадського транспорту без маски на обличчі, про що жалкує, розкаюється у вчиненому. Безкоштовно маску йому ніхто не пропонував. Вислухавши пояснення та дослідивши матеріали адміністративної справи суддею прийнято рішення, що дану справу слід закрити за відсутністю в діях складу та події адміністративного правопорушення, виходячи з наступного. Так, в матеріалах справи відсутні, докази, які б підтверджували, потенційний правопорушник відповідно до закону за власні кошти зобов'язаний придбати чи виготовити

засіб індивідуального захисту, зокрема респіратор або захисну маску, чи йому було профінансовано витрати на придбання чи виготовлення засобів індивідуального захисту за рахунок коштів Державного бюджету України та місцевих бюджетів і при таких умовах він порушив заборону до 24 квітня 2020 р. з 6 квітня 2020 р. перебувати в громадських місцях без вдягнутих засобів індивідуального захисту, зокрема респіратора або захисної маски, у тому числі виготовлених самостійно. Крім того, на даний час в Україні не визначені відповідні медичні критерії та не прийняті нормативно правові акти, щодо випадків та необхідності носіння засобів індивідуального захисту, зокрема респіратора або захисної маски для захисту органів дихання, у тому числі виготовлених самостійно громадянами. Відповідно до ч.3 ст.62 Конституції України усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь. Керуючись ст.ст. 247, 280,283,284 КУпАП суддя, постановив адміністративну справу про притягнення до адміністративної відповідальності особи за ст.44-3 КУпАП закрити за відсутністю у його діях події і складу адміністративного правопорушення.»[64]

Під час написання магістерської роботи до перелічених у розділі нормативних документів вносились зміни, іноді по декілька разів. Найбільше таких змін було внесено до Постанови №211, останні постановою Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України» від 4 травня 2020 р. № 343 (далі – Постанова №343), які набувають чинності 11 травня 2020.

Серед основних змін, внесених Постановою №343 слід виділити:

- продовження терміну карантину та надзвичайної ситуації до 22.05.2020;
- зняття заборони щодо відвідування парків, скверів, зон відпочинку, лісопаркових та прибережних зон, крім вигулу домашніх тварин однією особою та в разі службової необхідності та відвідування спортивних та дитячих майданчиків;

- дозвіл на роботу суб'єктів господарювання торговельного і побутового обслуговування населення за умови забезпечення персоналу (зокрема захист обличчя, очей, рук) та відвідувачів засобами індивідуального захисту, зокрема респіраторами або захисними масками, у тому числі виготовленими самостійно, перебування у приміщенні не більше одного відвідувача на 10 кв. метрів торговельної площі, а також дотримання інших санітарних та протиепідемічних заходів;

- деталізацію умов надання послуг громадського харчування на відкритих (літніх) майданчиках просто неба (забезпечення дотримання відстані не менш як 1,5 метра між місцями для сидіння за сусідніми столами та розміщення не більш як двох клієнтів за одним столом (без урахування дітей віком до 14 років), діяльності з надання зазначених послуг із здійсненням адресної доставки замовлень та замовлень на винос за умови, що суб'єкт господарювання, який проводить таку діяльність, є оператором ринку харчових продуктів відповідно до Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», та за умови забезпечення персоналу засобами індивідуального захисту (зокрема захист обличчя, очей, рук) і перебування відвідувачів, крім часу приймання їжі, у засобах індивідуального захисту, зокрема респіраторах або захисних масках, у тому числі виготовлених самостійно, а також дотримання відповідних санітарних та протиепідемічних заходів).

Наведені вище зміни не лише лібералізують обмежувальні заходи, запроваджені карантинном, й а більше узгоджуються з положеннями статті 29 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», згідно яких Кабінетом Міністрів України можуть змінюватися режими роботи підприємств, установ, організацій, вноситися інші необхідні зміни щодо умов їх виробничої та іншої діяльності, що фактично і зроблено стосовно роботи суб'єктів господарювання торговельного і побутового обслуговування

населення та послуг громадського харчування на відкритих (літніх) майданчиках просто неба.

Привертає увагу і той факт, що не дивлячись на те, що карантин в Україні введено з 12 березня 2020, тільки згідно постанови Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2020 р. №313 Постанову №211 доповнено пунктом «2-2» згідно якого Головному державному санітарному лікарю України надано доручення розробити та затвердити протиепідемічні вимоги до діяльності агропродовольчих ринків. А вже 04.05.2020, згідно Постанови №343, Головному державному санітарному лікарю України доручено розробити та затвердити протиепідемічні заходи, що повинні здійснюватися підприємствами, установами та організаціями, а також агропродовольчими ринками. Така несвоєчасність та безсистемність доручень Кабінету Міністрів України засвідчує або про його необізнаність або свідоме невиконання положень статті 29 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», згідно яких у рішенні про встановлення карантину затверджуються необхідні профілактичні, протиепідемічні та інші заходи, їх виконавці та терміни проведення.

Серед застосунків, створених на час карантинних заходів одним з ключових є додаток, розроблений Міністерством цифрової трансформації України, а саме «Дій вдома». Як зазначається в описі, створений застосунок для запобігання поширенню COVID-19 в Україні: «якщо людина повернулася з країн, де зафіксовано спалах COVID-19, контактувала з хворим або в неї є ознаки вірусу, вона мусить дотримуватися самоізоляції або обсервації. Функціонал застосунку передбачає реєстрацію в місці проходження самоізоляції або обсервації, фотопідтвердження перебування за місцем проходження самоізоляції або обсервації, екстрений виклик на гарячу лінію МОЗ України. Застосунок встановлюється у смартфони осіб, які можуть бути потенційними носіями вірусу COVID-19 та яких зареєстровано у медзакладах як тих, що потребують самоізоляції або обсервації»[64]

Для забезпечення прозорості та з метою необхідності покращення дієвості та якості надаваних послуг на платформі, що забезпечує користувачів можливістю завантажити даний додаток встановлено рейтинг та відгуки, більшість з яких негативні: користувачі скаржаться на недоліки в програмі.

Аналізуючи юридичний аспект застосунку бачимо, що додаток конкретно перелічує які саме персональні дані будуть оброблятися, з них, зокрема: прізвище, ім'я та по батькові; дата народження; ознака статі; мобільний номер телефону; адреса, за якою особа перебуває на самоізоляції; інформація щодо госпіталізації чи самоізоляції особи, яку визнано інфікованою; стан здоров'я; місцезнаходження; фото особи.

При цьому, зазначається, що метою збору персональних даних, що обробляються, є протидія поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) відповідно до Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» щодо запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)». Також наводиться вичерпний перелік третіх осіб, яким передаються персональні дані, що обробляються: Міністерство внутрішніх справ України та Національна поліція та її територіальні органи в межах інформаційного обміну відповідно до постанови Кабінету Міністрів України "Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2" від 11 березня 2020 р. № 211 (зі змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 2 квітня 2020 р. № 255). Також наводиться строк та орган, що зберігатиме вищенаведену інформацію: «персональні дані зберігатимуться Міністерством цифрової трансформації України строком до кінця карантину (прийняття відповідного рішення уповноваженими органами про завершення карантину) та протягом 30 днів з дня відміни карантину, але не довше, ніж це потрібно для досягнення мети»[66].

Підсумовуючи викладене варто відмітити, що введення карантину безумовно позитивно вплинуло на уповільнення темпів розповсюдження вірусного захворювання, проте нормативне обґрунтування введення цілого ряду обмежень як щодо фізичних осіб так і суб'єктів господарювання викликає обґрунтовані сумніви стосовно їх відповідності чинному законодавству та Конституції в частині непорушності прав і свобод громадян України. Тільки дотримання положень Конституції унеможлиблює прийняття законодавчих норм та інших підзаконних актів, які носять формальний або неоднозначний характер, зводить нанівець виникнення законодавчих колізій та пов'язаних з цим спорів, а тому є основною ознакою правової держави для якої забезпечення дотримання прав і свобод громадян є беззаперечним.

ВИСНОВКИ

Право на особисте (приватне) життя дуже тісно пов'язане з іншими особистими немайновими правами, що спрямовані на захист окремих його проявів, такими як, зокрема: право на захист персональних даних, право на честь гідність та ділову репутацію, право на індивідуальність, право на таємницю кореспонденції та право на недоторканість житла.

Станом на сьогодні, відбувається активний процес взаємопроникнення та обміну досвідом, перейняття найкращих практик Україною, зокрема за допомогою рішень ЄСПЛ. При цьому, варто відмітити, аналізуючи наявну нормативну базу України на предмет дотримання Конвенції, зокрема, в частині статті 8, бачимо, що велика кількість рішень Суду виноситься проти України. Це є поштовхом для того, аби Україна активно оновлювала законодавство, лібералізуючи норми. Значної ваги зараз набуває антропоцентричний підхід, згідно з яким ключове місце в праві займає людина.

При цьому варто зазначити, що в Україні створений ряд інституцій, відповідальних за забезпечення адаптації до стандартів ЄС. Зокрема, в цьому контексті слід згадати Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу, до обов'язків якого входить формування державної політики та нормотворчої діяльності у сфері державної служби та державного управління, так і їх адаптація до стандартів ЄС.

Таким чином, можемо перекоонатися в тому, що Україна чітко стала на проєвропейський шлях та здійснює активні дії по забезпеченню захисту прав своїх громадян, безпосередньо і в частині права на особисте (приватне життя).

З огляду на те, що право на особисте (приватне) життя є категорією, що постійно розвивається та вдосконалюється внаслідок модернізації технологій, в більшості випадків правила та стандарти забезпечення захисту персональних даних, інформації про особу, створюються та впроваджуються завдяки

прецедентам, що виникають внаслідок звернень суб'єктів, що наділені цим правом.

Саме тому, враховуючи світову практику виникнення спорів, варіанти їх рішення Європейським Судом з прав людини гостро відчуваємо необхідність віднайдення балансу між регулюванням та невтручанням.

Дійсно, підтвердженням цього факту є не тільки справи, що доходять до Європейського Суду, а й буденні рішення, що виносяться судами загальної юрисдикції, проблема переважності та захищеності приватного інтересу завжди буде актуальною.

У магістерській роботі було визначено приналежність права на особисте (приватне) життя до особисто-немайнових прав, зазначалися характерні для нього ознаки, а саме: відсутність в них економічного змісту, неможливість позбавлення та відмови від цього права, довічне ним володіння та приналежність кожній фізичній особі за законом чи з народження. При цьому перераховувалися способу захисту цього права та особистих немайнових прав, спрямованих на захист окремих проявів права на особисте (приватне) життя.

Принагідно були наведені мотиви, з яких держава уповноважена обмежувати реалізацію права на особисте життя, а саме: в інтересах національної безпеки, економічного добробуту, в інтересах прав людини та у визначених законом випадках. При цьому було проаналізовано ряд справ Європейського суду з прав людини, з позовами до України, що демонструє в часовій перспективі розвиток та зміну законодавства в бік лібералізації та розширення прав та свобод, зокрема в сфері права на особисте (приватне) життя.

В магістерській роботі розглянуті події, які сигналізують про необхідність регулярного моніторингу та створення механізмів додаткового захисту персональних даних як права, що спрямоване на захист окремих проявів права на особистого (приватного) життя: новини про витік персональних даних осіб як з державних органів, так і приватних компаній. При цьому були наведені суб'єкти, уповноважені на його захист, наводилися

способу такого захисту шляхом звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, оскарження до керівника розпорядника, вищого органу або суду. Також були запропоновані кроки для попередження подібних явищ, серед них: якісна перевірка контрагента при замовленні в нього послуг по розробці сайту, де зберігатимуться персональні дані, забезпечення належної інфраструктурної складової з метою постійного моніторингу оновлень та запобіганню отримання доступу до захищеної інформації неналежними особами, пропорційна фінансова винагорода, що відповідає реаліям сучасності для осіб, що формують кадровий резерв з метою безперервної оцінки, спостереження та захисту файлів, що того потребують.

Проблемою у цивільному законодавстві є відсутність чіткого переліку складових елементів змісту права на особисте життя, через що в Україні формується неоднорідна судова практика через різне тлумачення суддями змісту зазначеного права, що змушує громадян звертатися за захистом своїх прав до Європейського суду з прав людини, який, в свою чергу, при розгляді конкретної справи встановлює складові змісту права на особисте (приватне) життя.

Ще однією проблемою постає застосування різного понятійного апарату в цивільному та кримінальному законодавстві. Так, право на особисте та право на приватне життя розглядаються як тотожні поняття. Таким чином, уніфікація понять є нагальною потребою на сьогодні.

Авторка притримується позиції актуальності застосування терміну «приватне життя», оскільки в такому випадку термінологія буде уніфікована в кодексах та відповідатиме викладенню Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також буде відновлене належне протиставлення публічного життя приватному життю.

Також було вказані недоліки Кабінету Міністрів України під час впровадження карантинних заходів та обмеження прав і свобод громадян. Аналіз нормативних документів згідно яких на території України запроваджено карантин внаслідок поширення гострої респіраторної хвороби

COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, засвідчує про їх неузгодженість з нормами Конституції та законів через: обмеження прав і свобод громадян постановою Кабінету Міністрів, а не законом; заборону роботи суб'єктів господарювання при наявності в Кабінету Міністрів України лише права змінювати режими роботи підприємств, установ, організацій, вносити інші необхідні зміни щодо умов їх виробничої та іншої діяльності; відсутність у рішенні про встановлення карантину необхідних профілактичних, протиепідемічних та інших заходів, їх виконавців та термінів проведення, а також надання відповідних доручень Головному державному санітарному лікарю України зі значним запізненням (через півтора місяці з дня оголошення карантину).

Список використаних джерел:

1. Серьогін В. О. Право на недоторканність приватного життя у конституційно-правовій теорії та практиці: монографія / В. О. Серьогін. – Х.:ФІНН, 2010. (Дата звернення 10.05.2020)
2. Романовский Г. Б. Право на неприкосновенность частной жизни. — М.: МЗ-Пресс, 2001. (Дата звернення 10.05.2020)
3. Кириченко Ю. (2013). Конституційне закріплення права на невтручання в особисте і сімейне життя в Україні та європейських державах: порівняльно-правовий аналіз. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України, URL: <https://instzak.com/index.php/journal/article/view/710> (Дата звернення: 04.04.2020)
4. Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол.: В. Я. Тацій (голова редкол.), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін.; Нац. акад. прав. наук України. с. 234 URL: <https://www.twirpx.com/file/1264691/> (Дата звернення 10.05.2020)
5. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): монографія / Р. О. Стефанчук / Національна академія наук України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. — Хмельницький: Видавництво Хмельницького ун-ту управління та права, 2007. (Дата звернення 10.05.2020)
6. Устименко Н. В. Таємниці особистого життя людини та їх цивільно-правова охорона: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. Х., 2001. – 5 с URL: <http://res.in.ua/ustimenko-nataliya-vasilivna.html> (Дата звернення: 04.04.2020)
7. Ткач. О. Межі втручання в приватне життя особи в кримінальному процесі України с. URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ThnZeC7oAZEJ:www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF/Nzlubp_2014_12_55.pdf+%&cd=1&hl=uk&ct=clnk&gl=ua с. 238 (Дата звернення: 04.04.2020)
8. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015/print (Дата звернення 10.05.2020)
9. Конвенція про захист прав і основних свобод людини URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_004/print (Дата звернення 10.05.2020)

10. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (Дата звернення 10.05.2020)
11. Цивільний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print> (Дата звернення 10.05.2020)
12. Словник української мови, Академічний тлумачний словник (1970—1980) URL: <http://sum.in.ua/s/osobystyj> (Дата звернення 10.05.2020)
13. Словник української мови, Академічний тлумачний словник (1970—1980) URL: <http://sum.in.ua/s/pryvatnyj> (Дата звернення 10.05.2020)
14. Рішення Конституційного Суду України від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12/> (Дата звернення 10.05.2020)
15. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів. – 2-ге вид. випр., допов. – К., 2015.. URL: <https://www.osce.org/uk/ukraine/232716?download=true> (Дата звернення 10.05.2020)
16. Case of Vallianatos and others v. Greece URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-128294%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-128294%22]}) (Дата звернення 10.05.2020)
17. Сергій Єсімов Персональні дані як предмет захисту права на недоторканність приватного життя URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/44715/2/2017n884_Esimov_S-Personal_data_as_a_substitute_120-126.pdf (Дата звернення 21.04.2020)
18. Центр демократії та верховенства права КОНФІДЕНЦІЙНА ІНФОРМАЦІЯ, ІНФОРМАЦІЯ ПРО ОСОБУ ТА ПЕРСОНАЛЬНІ ДАНІ: СПІВВІДНОШЕННЯ І РЕГУЛЮВАННЯ URL: <https://cedem.org.ua/analytics/konfidentsijna-informatsiya-informatsiya-pro-osobu-ta-personalni-dani-spivvidnoshennya-i-regulyuvannya/> (Дата звернення 21.04.2020)
19. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення статей 3, 23, 31, 47, 48 Закону України "Про інформацію" та статті 12 Закону України "Про прокуратуру" (справа К.Г.Устименка) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-97/> (Дата звернення 10.05.2020)
20. Центр демократії та верховенства права РЕЗОЛЮЦІЯ 1165 (1998) ПРАВО НА ПРИВАТНІСТЬ. URL: <https://cedem.org.ua/library/rezolyutsiya-1165-1998-pravo-na-pryvatnist/> (Дата звернення 10.05.2020)

21. The United States Department of Justice Overview of the Privacy Act Of 1974 (тут і далі переклад з іноземних мов виконаний авторкою роботи) URL: <https://www.justice.gov/opcl/policy-objectives> (Дата звернення 10.05.2020)
22. The BBC News В Калифорнии хакерами похищены данные 4,5 млн человек URL: https://www.bbc.com/russian/rolling_news/2015/07/150717_rn_california_computer_hackers (Дата звернення 10.05.2020)
23. Громадська Організація «Media Sapiens» Персональні дані майже всіх жителів Еквадору опинилися у відкритому доступі URL: <https://ms.detector.media/kiberbezpeka/post/23517/2019-09-18-personalni-dani-maizhe-vsikh-zhiteliv-ekvadoru-opinilisya-u-vidkritomu-dostupi/> (Дата звернення 10.05.2020)
24. ТСН 1+1 У продажу з'явилися дані сотень тисяч наркозалежних і схильних до суїциду росіян URL: <https://tsn.ua/svit/u-prodazhu-z-yavilisya-dani-soten-tisyach-narkozaleznyh-i-shilnih-do-suyicidu-rosiyan-745446.html> (Дата звернення 10.05.2020)
25. Громадське Телебачення Кіберполіція викрила зловмисника, який продавав бази даних Державної митної служби на хакерських форумах. URL: <https://hromadske.ua/posts/kiberpoliciya-vikrila-cholovika-yakij-prodavav-bazi-danih-mitnici> (Дата звернення 10.05.2020)
26. Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України "Злиття" персональних даних українців з держпорталу вакансій: РНБО зібрала робочу групу URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2858096-zlitta-personalnih-danih-ukrainciv-z-derzportalu-vakansij-rnbo-zibrala-robocu-grupu.html> (Дата звернення 06.05.2020)
27. Рішення Європейського Суду з прав людини щодо захисту персональних даних URL: <https://rm.coe.int/168059920d> (Дата звернення 06.05.2020)
28. Global health and human rights databases I v. Finland Application № 20511/03 13. URL: <https://www.globalhealthrights.org/human-rights/right-to-privacy/i-v-finland/> (Дата звернення 06.05.2020)
29. Федеральный конституционный закон от 14.12.2015 № 7-ФКЗ "О внесении изменений в Федеральный конституционный закон "О Конституционном Суде Российской Федерации" URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201512150010?index=6&rangeSize=1> (Дата звернення 10.05.2020)
30. Європейський суд з прав людини рішення V.C. проти Словаччини (№ 18968/07) URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng->

press#{"%22fulltext%22":["%22%E2%84%96%2018968/07%22"]}

 (Дата звернення: 04.04.2020)

31. Інформаційно-тематичний листок Цигани (рома та кочівники) URL: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Roma_RUS.pdf (Дата звернення: 04.04.2020)

32. Інформаційне агентство ЛІГАБізнесІнформ Уразливість Zoom: користувачів можна насильно підключати до дзвінка URL: <https://tech.liga.net/technology/novosti/v-darknete-obnarujili-dannye-polumilliona-akkauntov-zoom> (Дата звернення 10.05.2020)

33. Zoom Zero Day: 4+ Million Webcams & maybe an RCE? Just get them to visit your website! URL: <https://medium.com/bugbountywriteup/zoom-zero-day-4-million-webcams-maybe-an-rce-just-get-them-to-visit-your-website-ac75c83f4ef5> (Дата звернення 10.05.2020)

34. Over 500,000 Zoom accounts sold on hacker forums, the dark web URL: <https://www.bleepingcomputer.com/news/security/over-500-000-zoom-accounts-sold-on-hacker-forums-the-dark-web/> (Дата звернення 10.05.2020)

35. Інформаційне агентство ЛІГАБізнесІнформ У даркнеті виявили дані півмільйона акаунтів Zoom URL: <https://tech.liga.net/technology/novosti/v-darknete-obnarujili-dannye-polumilliona-akkauntov-zoom> (Дата звернення 10.05.2020)

36. ';-have i been pwned URL: <https://haveibeenpwned.com/About> (Дата звернення 10.05.2020)

37. Спеціалізований структурний підрозділ Державного центру кіберзахисту України CERT-UA.Поради з кібербезпеки в Інтернеті для кожного. URL: <https://www.facebook.com/UACERT/posts/2896660817021972/> (Дата звернення 10.05.2020)

38. Міністерство охорони здоров'я: Пацієнт має право: Що треба знати про право на медичну таємницю URL: <https://moz.gov.ua/article/health/pacient-mae-pravo-scho-treba-znati-pro-pravo-na-medichnu-taemnicju>(Дата звернення 10.05.2020)

39. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. Спецвипуск, 2019, Маркін С. І Адвокатська таємниця як елемент системи професійної таємниці URL: <http://apnl.dnu.in.ua/2019/2019.pdf#page=98> (Дата звернення 10.05.2020)

40. ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ Постанова 27.02.2009 N 1 Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи

41. Справа № 757/15956/16-ц Печерського районного суду м. Києва URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/59881957> (Дата звернення 10.05.2020)

42. Справа № 757/11981/15-ц Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63622983> (Дата звернення 10.05.2020)
43. Справа № 272/173/17 Верховного Суду України URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75042375>
44. Справа «Яновські проти Польщі» заява № 25716/94 від 21.01.1999 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_248 (Дата звернення 10.05.2020)
45. Смірнова І. Ідея “індивідуальності”: філософсько-правовий концепт URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/37485/1/40_253-258.pdf (Дата звернення 10.05.2020)
46. Коментар до Цивільного кодексу України. URL: <https://legalexpert.in.ua/komkodeks/gk/79-gk/661-300.html>
47. Справа № 724/492/20 Хотинського районного суду Чернівецької області URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88949527> (Дата звернення 10.05.2020)
48. Справа Верховного Суду № 310/7628/17 URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79697700>
49. Справа № 140/437/20 Волинського окружного адміністративного суду м. Луцьк URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88823199> (Дата звернення 10.05.2020)
50. Справа № 140/437/20 Волинського окружного адміністративного суду м. Луцьк URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88823199> (Дата звернення 10.05.2020)
51. Науково-практичний коментар КПК Кримінального процесуального кодексу України (актуальний) URL: <http://mego.info/%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F-233-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B4%D0%BE-%D0%B6%D0%B8%D1%82%D0%BB%D0%B0-%D1%87%D0%B8-%D1%96%D0%BD%D1%88%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8> (Дата звернення 10.05.2020)
52. ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ Постанова 28.03.2008 N 2 Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності,

- дізнання і досудового слідства. URL:: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-08> (Дата звернення 10.05.2020)
53. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів. – 2-ге вид. випр., допов. – К., 2015 с. 158 URL:<https://www.osce.org/uk/ukraine/232716?download=true> (Дата звернення 10.05.2020)
54. «Право на житло – одне з найважливіших соціально-економічних прав громадян України», – суддя Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду Ірина Фаловська URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/590000/> (Дата звернення 10.05.2020)
55. Справа "Ромен і Шміт проти Люксембургу" https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_092 (Дата звернення 10.05.2020)
56. Закон України «Про телекомунікації» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1280-15/print> (Дата звернення 10.05.2020)
57. CASE OF HALFORD v. THE UNITED KINGDOM 20605/92 URL:[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-58039%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58039%22]}) (Дата звернення 10.05.2020)
58. Справа «Беляєв та Дігтяр проти України» Заяви №№ 16984/04 та 9947/05 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_938 (Дата звернення 10.05.2020)
59. Справа "Михайлюк та Петров проти України" (Заява N 11932/02) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_500 (Дата звернення 10.05.2020)
60. «Young Scientist» • № 5 (57) • May, 2018 Данильченко О.В. «ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ» URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/5/139.pdf> (Дата звернення: 12.05.2020)
61. Головенко Р. Б., Котляр Д. М., Слизьконіс Д. М. Г61 Доступ до публічної інформації: посібник із застосування «трискладового тесту» / Роман Головенко, Дмитро Котляр, Дар'я Слизьконіс; за заг. ред. Д. М. Котляра. – К.: ЦПСА, 2014 <http://access-info.org.ua/wp-content/uploads/2015/12/217.pdf> (Дата звернення 10.05.2020)
62. Конституція України Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/Laws/show/254к/96-вр> (Дата звернення 10.05.2020)
63. Інформаційне агентство "ЛІГА:ЗАКОН" URL:https://jurliga.ligazakon.net/ua/news/194992_porushennya-karantinu-bznesom-shcho-kazhe-sudova-praktika (Дата звернення 10.05.2020)

64. Справа №717/422/20 Кельменецького районного суду Чернівецької області. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88663910> (Дата звернення 06.05.2020)

65. Дій вдома URL: <https://play.google.com/store/apps/details?id=ua.gov.diia.quarantine&hl=uk> (Дата звернення 10.05.2020)

66. Онлайн-сервіс державних послуг Дія https://diia.gov.ua/policy_covid (Дата звернення 10.05.2020)